

ТИЖНЕВИК: REVUE HEBDOMADAIRE: ТРИДЕНІЙ
UKRAINIENNE

Число 46-7 (152-3), рік вид. IV. 25 листопаду 1928 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 25 листопаду 1928 р.

Поточний листопад — місяць ювілеїв.

Обходили ці ювілеї всі народи західньої Європи, малі й великі, колишні переможці і колишні переможені. Усім було про що згадати: про бурхливу завірюху бойових років, про отруйну пропаганду єхидної Москви, про боротьбу і перемогу над своїми і чужими, над собою самими.

Було що проклинати, було чому радіти, придивляючися до сучасного, звернувшись до минулого, вдивляючися в майбутнє.

Жертви принесено, мертвих поховано, пам'ять їх вшановано доброю працею, спрямованою на користь живих, на замирення європейської людности.

Багато вже зроблено, ще більше зостається зробити.

Немає і не мусить бути в майбутньому ні великих, ні малих, ні переможців, ні переможених, — проголошено на цих ювілейних святах. І це не тільки слова, але і чин, бо хоч повільно, але послідовно переводиться та теза до реального втілення в європейській дійсності.

Для нас ці свята — чужі, ці ювілеї — не наші. Ми дивимося на них, як сторонні люде, що їх до хати не запрохано, місця за столом не приготовано.

Наші терміни інші — час наш ще не настав, не прийшла ще наша пора свято святкувати. Ми ще в полум'ї боротьби, ще не зведено підсумку нашим жертвам, ще не поховано всіх наших мертвих. Нам ще не гаразд говорити про замирення.

Та не завидуймо їм, бо кожен має долю свою, і кожному доля його — краща.

Зазнали і вони лихоліття, але їх жертви здебільшого були не творчі, а охоронні. На могилах їх мертвих виростає не нове життя, а

видужує поранене, відновляється те, що вже було та зріст чого було припинено.

Інша доля наша, інші почуття. Ми порвали з минулим, поховали його, щоб не повстало во віки. Кров'ю жертв своїх означили ми напрям нового нашого життя, звістку про нього майбутнім поколінням послали.

За волю і долю підняли ми зброю свою, і нашим замиренням буде вільна воля України, нашим заспокоєнням — добра доля народу українського.

Тоді і ми одсвяткуємо свої свята, справимо свої ювілеї, вшануємо мертвих своїх, згадаємо все, що минуло, і втішно глянемо до майбутнього.

Тому-то, не завидуємо їм, — наш час прийде. І буде він для нас краший.

* *

*

Роковини жовтня, найбільше свято большевицьке, як і всі інші їхні свята, свята з примусу і по трафарету, що всім нав'язли й набридли до не схочу, видалися цього року особливо нудними, сухими та штучними. Та втім, проти раз на завжди встановленого і найвище затверженого ритуалу, єсть в них цього разу й певна новина. А саме — взаємні відвідини робітників харківських і московських, масові пролетарські візити туди і звідти, з України й Москви.

Великі любителі й майстри впоряджати привселюдні обов'язкові видовища, комуністи й цього разу відзначили своє свято парадом військовими, вуличними походами, урочистими виставами, мітингами галасливими, безкінечними промовами та заздалегідь всім відомими одноманітними резолюціями.

Але в центрі уваги в Харкові стояв, само собою, приїзд «дорогих гостей» — московських робітників. Зустріч їх відбулася на харківському дворі згідно з давно встановленим, що в спадщину від старого режиму залишився, церемоніялом зустрічі «высочайшихъ особъ» — офіційні привітання, делегації, і, звісно, — почесна варта військова з прапором і музикою. Нічого дивного в тій параді нема: воно так ніби й годиться — адже це тобі не аби хто, а «суверен», мовляв, до «суверена» в гості їде.

Приятельські відвідини товаришів з одної спілки, хоч і непевної, міцно між собою поєднаних однаковими інтересами, — річ звичайна, і ми на них не спинилися б, коли б не їх масовий і надзвичайно урочистий характер. А до того ще й те, що впорядчики надають їм «вели-

чезного політичного значіння». Про це довідуємося з «Комуніста» (ч. 258 з 6 листопада с. р.). Ось що він випикує:

«Ми знаємо, що останні роки, а особливо за рік останній, рік загострення міжнародного становища Радянського Союзу, рік прискореного готування імперіялістичного світу до нових наступів проти СРСР, в планах імперіялістичних Україна Радянська посідала й посідає одне з найперших місць. У всіх готуваннях імперіялістичних інтервенцій ми незмінно зустрічаємо пункт про одірвання Радянської Україні від Союзу, про «унезалежнення» її (звичайно, від соціялістичного пролетаріату, від революції). Ця шалена кампанія, що разу підіймаючись, іде в супроводі різних спліток та брехень про уяремлене становище України в Союзі і т. инш.»

А тому, мовляв, «така демонстрація за нинішніх умов набирає особливого значіння». Згадавши «для годиться» про «діяльність різних покидьків білої та жовто-блакитньої емігрантської наволочи», газета з гордістю і задоволенням зазначає, що пролетаріат України «...саме в розгар високопіднятої кампанії проти Радянського Союзу став ініціатором першої могутньої демонстрації братньої єдності народів в Москві».

Взагалі свята жовтневі пройшли, як одмічають «Известия», «под знаком тесного единения трудящихся РСФСР и Украины». Про це в один голос говорять всі їх учасники і в Харькові, і в Москві. «Нашим приездом мы еще раз подчеркнули незыблемость и неразрывность нашего союза», — заявляє в Москві київський делегат тов. Туманок. «Мы приехали к вам на торжества для того, — второе йому тов. Корсунський, — чтобы показать капиталистам всего мира, что у нас крепка спайка». («Изв.» ч. 261 з 10. XI). Тієї-ж співають і ухвали робітників в Києві та Харькові: не проминувши нагоди згадати про «зазіхання» «польських та румунських імперіялістів», які «обмірковують новий похід проти СРСР і мріють про те, щоб відірвати Україну від Радянського Союзу», вони запевняють, що «приїзд (до Москви) українських робітників є демонстрація єдності робітників Радянського Союзу». («Пр. Пр.» ч. 259 з 6. XI), «заявляють на весь світ про свій незламний зв'язок з трудящими всього СРСР». («Пр. Пр.» ч. 260 з 7. XI).

А московська делегація в своїй відозві до українців перейнялася й ліричним настроєм: «Жовтневі дні, роки громадянської війни кров'ю і смертю своїх найкращих синів з'єднали пролетаріат Харькова і Москви, України і нашої республіки в один братерський союз». А він, той союз, особливо потрібен, бо «ми ще оточені ворогами», які

«готують нову атаку проти нас...». Кінчається, звісно, тим самим: «ми від імени московських пролетарів запевняємо вас в непорушності і нерозривності нашого союзу з трудящими України». («Ком.» ч. 258 з 6. XI).

Отже перед нами в Харькові, як пише совітський офіціоз («Комуніст», ч. 258 з 6. XI.), — «злет пролетарських орлів». Досі ми знали добре отих «изъ стаи славной екатерининскихъ орловъ», що так гірко далися в знаки Україні, а тепер дожилися і до «пролетарських», які ще гірше в печінки нам в'їлися. І от ці «орли» заявляють ще і ще раз про «непорушність і нерозривність» зв'язку України з Москвою. Отже цю «першу могутню демонстрацію братньої єдності» розраховано ніби на зовнішній ефект. Її спрямовано «на весь світ», — не менше.

Не можемо втриматися, щоб не зробити на берегах офіційних справоздань совітських про це свято кільки уваг.

Чи сама вже потреба раптова такої демонстрації не виявляє наявно, що ота «єдність та нерозривність» викликає певні сумніви і страхи за себе? Чи не маємо ми перед собою спроби комуністичним цементам, ні на що не судним, замазати ті шпари та щілини, що де-далі виразніше проступають по-між штучно з'єднаними в один будинок, поставлений на піску, частинами совітського союзу? Чи це намагання бучною масовою демонстрацією «єдності» не єсть бажанням приховати дійсний стан річей?

До загального тону свята, що підкреслює оту «єдність» перед широким світом, віддавши їй належне, «Комуніст» (ч. 258 з 6. XI) вносить і нову цікаву ноту:

«Цим ще раз підкреслюється інтимна непоборна єдність пролетарських лав Союзу, цим ще раз показується, що роз'єднати, забити клина між народами Союзу нікому й ніколи не пощастить. Цим вбивається осинового кола в ті дурні сплітки та брехні про розбіжність інтересів республік Союзу, зокрема УСРР та РСФРР».

Отже виходить цих надзвичайних заходів треба було не тільки для зовнішнього ефекта, вони потрібні, і видно — ще більше, і для внутрішнього вжитку, бо ота клята «розбіжність» на кожному місці як шило вилазить з союзного мішка. Звісно, «осиновий кілок» це для світу і про свято, а в будні — з тією «розбіжністю» вже й самі комуністи не ховаються...

Стаття нашого співробітника — «17 і 1,7», що її розпочато друком у цьому числі, словами самих комуністів, і то не аби яких, показує, який глибокий ґрунт мають в сучасній дійсності на Україні ці «дурні

сплітки та брехні про розбіжність інтересів республік Союзу, зокрема УСРР та РСФРР».

Далі цікавий і реєстр «дорогих жовтневих гостей», що його наводить «Комуніст» (ib) тричі і все той самий: це представники «українських пролетарських районів», «представники усіх національних меншостей, що населяють Україну», і на покуті, само собою, «героїчні пролетарі Москви».

Чи не бракує когось в цьому реєстрі? Чи не вражає вас, що на святі «робітничо-селянської держави» не видно й не чути тільки селян? Звісно, без якихось представників комнезамів не обійшлося: вони десь там попасали задніх, але видно, що роля їх така незначна і позбавлена усякого значіння, бо й совітський офіціоз не вважав навіть потрібним хоч раз, про людське око, для пристойности, згадати про українського селянина на святі в «українській столиці».

Совітська влада, «як хазяїн домовитий», приймала своїх «дорогих гостей у своїй столиці». «Хазяїн», що вбрався в чужу хату і там порядкує без справжнього господаря!

Нас, признаємося, ця відсутність на святі жовтня справжнього господаря української землі — її народа — вражає приємно. Вона ще раз стверджує те, що ми знаємо про анти-совітські й анти-московські настрої на Україні. Доволі тут нагадати свідчення Косіора, що ми його наводили недавно.

Це дає певність, що справжній господарь землі української — її народ — викине таки нахабного зайду, який, вбравшись силоміць до чужої хати, вдає з себе «хазяїна домовитого», викине нарешті його геть разом з усіма його «дорогими гостями».

«17» і «1,7». *)

Дві цифри, що їм зовсім різне значіння надає тільки кома, які ми навели в заголовку, нехай не лякають читача: ми зовсім не маємо на меті займати його увагу якимись арифметичними вправами. Тема нашої статті інша: Україна на 4-му всесоюзному з'їзді совітів у Москві.

Що спільного з тим мають вище наведені цифри і яке відношення їх між собою, та що вони говорять, — це вивисниться далі.

Тов. Чубарь, голова харківського совнаркому, виступаючи з промовою на з'їзді, попереджав, що, мовляв, до того, що робиться на з'їзді, «прислухаються і наші приятелі у всьому світі і наші вороги», «...вороги витягають з усіх наших заяв і фактів, що їх наводять, все що гірше і чіпляються за це, щоб потім протрубити по всьому світу, як у нас зле» («Изв.», ч. 90).

*) Статю цю засновано на справозданнях про з'їзд в «Известиях» за 1927 рік. Незначні переміни, що зайшли з того часу, мало змінили становище.

Признаємося одверто, — признання і одкриття совітських володарів та їх прикащиків не раз давали нам чимало задоволення, каємося, — іноді навіть злорадного. Але цього разу мусимо заспокоїти тов. Чубаря. Ми не маємо жадних лихих намірів, нікого не хочемо на чомусь ловити, щось зле витягати. Ми підходимо до справи просто і незлобно. Беремо великі простирадла «Известий» і крок за кроком переходимо наради.

В цій марудній роботі маємо одно завдання: як і що можна з них довідатися про Україну та її відносини з Москвою.

При цьому беремо під увагу лише сферу економічну, бо саме в цій площині найодвертіше і найвиразніше проступає суть і характер взаємовідносин сучасних Москви і України.

Добровільно собі робимо два обмеження. Не торкаємося всієї суми цих відносин — це б завело нас далеко і надзвичайно поширило би рямці цієї статті, — а тільки наводимо де-які характерні риси, подаємо саме те, що відбілося на з'язді. Друге, — нічого не кажемо від себе, а все подаємо їх в л а с н и м и с л о в а м и. Хочемо бути абсолютно безсторонніми, і такий метод, на нашу думку, гарантує максимум об'єктивності.

Мусимо зазначити, що ми не тільки безсторонні, а просто з симпатією стежили за тією обороною економічних інтересів України, яка розгорнулася під час з'язду.

* *
*

В наведених цитатах з промов большевицьких проводирів на Україні читача напевне вразить надзвичайна делікатність виразів, лагідність та м'яккість тону, в якому викладається дуже солідні претензії, який прикриває гіркі жалі. Щоб зрозуміти цю делікатність, м'яккість та лагідність, — треба тільки пригадати ті «широкі» взагалі свободи, ту «абсолютну» волю думки і слова зокрема, якими користуються товариші в своїх внутрішніх, партійних відносинах. Про це досить виразно свідчить доля опозиції.

А що стоїть за тією стриманістю?

Звичайно, мотиви, з яких правовірні комуністи виступали в Москві в обороні інтересів України, найблагонадійніші: це інтереси не самої навіть України, а всього «соціалістического отечества». Одні виставляють це уґрунтування і оправдання своїх виступів гнучкіше і зручніше, другі — грубіше, простіше і безпосередніше, але всі виходять, чи принаймні твердять про людське око, що виходять з одного — це «общесоюзная линия» тов. Шлихтера («Изв.», ч. 96); це «укрепление пролетарской, базы» на Україні; це «оборона юга Украины», навколо котрого «сосредоточены все вожделения наших врагов». Взагалі ці ворожі «вожделения» турбують не помалу окупантів. Вони бояться і тих, «кто ще надіється повернути колеса історії назад»; вони бояться і «міжнародної буржуазії», яка сподівається, що «у нас знайдуться щілини, які дозволили би розколоти совітський союз» («Изв.», ч. 90).

Ці страхи п. Чубаря збільшують ще страшні примари, що завжди, стоять перед очима у нього і в його товаришів — московських наймитів в інших поневолених країнах. Ці привиди, що так лякають Москву і її вірних слуг, — це легальні правительства окупованих большевиками земель, що існують за кордоном; це — діяльність політичної еміґрації Кавказу та України; це — згода між ними. До цієї небезпеки перелякано привертають увагу своїх панів московські намісники і з Кавказу, і з України.

Мусабеков, голова совнаркому Азербейджану, скаржиться на заходи мусаватистів, що поєдналися з грузинськими меншевиками та вірменськими дашнаками. Із злістю згадує він про «Прометей», що виходить в Парижі, «об'єдиненный орган этих предателей интересов трудящихся». І що найгірше, що саме цей «Прометей» являється речником спільних інтересів Кавказу та України («Изв.», ч. 95).

А тов. Орахелашвілі з Грузії, згадавши теж звичайно «отбросы За-

кавказья» — «мусаватистов і грузменшевилов», б'є на Гвалт, що «поруч з тією, що існує між Чорним морем та Курою, Грузією робітників та селян, волею імперіялістів народилася (на щастя в Парижі), друга Грузія, що має власну свою закордонну «легалізацію» (? — легацію?) при правительстві Франції, що визнала наш союз». І Орахелашвілі визнає, що «таке положення не совместимо и нетерпимо» («Изв.», ч. 90). Додав і своїх жалів до цього, звісно, і тов. Чубарь. Йому, як звичайно, не дає спокою правительство Української Народньої Республіки.

«Тов. Орахелашвілі, — скаржитесь з свого боку тов. Чубарь на свою гірку долю, — казав про якесь грузинське правительство, яке живе в Парижі. Де-що подібне ми маємо і що-до України. Правительство робітників і селян знаходиться з робітниками і селянами на Україні. Правительство буржуазії сидить за кордоном з західньою буржуазією. І ось там заходжуються коло всяких авантур, що їх скеровано на те, щоб совітську Україну відірвати од совітського союзу, щоби створити такі обставини, які дозволили б вмішатися у внутрішнє життя України тим, хто мінується зараз в справі Китаю, у внутрішні справи цілої низки колоніяльних народів (не хочачи Чубарь прохопився правдивим словом, зарахувавши, як воно в дійсності, на жаль, сьогодні і єсть, Україну до «колоніяльних народів». *Прим. наша*). Вони розраховують на те, що СССР ще не досить зміцнився». («Изв.», ч. 90).

Читальник певно не поремствує на нас за досить довгі виписки. Ми одбилися ніби в сторону од нашої теми — економічних відносин України і Москви — тільки на те, щоб показати виразніше ті мотиви, якими керувалися «представники» України, виступаючи з своїми жалями, скаргами та претензіями. Як бачимо, це острах перед ворогами, це бажання вибити у них з-під ніг ґрунт, це турбота не про інтереси «височайше ввереної їм управленію області», а турбота про інтереси всього союзу, про інтереси СССР, про інтереси «всего нашего государства», словами Чубаря мовлячи. («Изв.», ч. 90).

Інакшого підходу їй не могло бути та ще на з'їзді совітів, із уст комуністів, які тільки силою союзу, чи то пак Москви, на Україні і держаться.

Це робить тим цікавішою оборону потреб України з того боку, звідки цього трудно було ніби сподіватися. Отже, перепросивши читальника за надмір може виписок російською мовою, — робимо це, бо инакше трудно передати всю красу і нюанси оригіналу, — переходимо до нашої теми.

* *
*

«У нас, на українському з'їзді совітів чути було масу вимог, масу скарг на недостатній розвиток тих чи інших галузів господарства, на незадовольняюче становище в тому чи іншому районі» («Изв.», ч. 90). Ці слова Чубаря являються ніби вступом до тієї «маси» скарг, з якими явилися на всесоюзний з'їзд «представники» України. Ще раз для певности, і щоб засвідчити свою щирю відданість Москві, згадавши, що «місцеві потреби не застують перед очима представників ріжних районів нашої основної роботи, що-до підняття господарства «всего нашего государства» («Изв.», ч. 90), Чубарь розпочинає довгу низку претензій України до Москви, що розгорнулася на всесоюзному з'їзді.

Звісно, в специфічних умовах українських відносин, добре всім відомих, що їх позначили насильство, експлуатація, злидні, виснаження та занепад нещасної країни, не могло виявитися як слід те лихо, що перевершує людську уяву. Заяви на з'їзді тільки трохи підіймають завісу над московським господарюванням на окупованих землях. Але все ж і того, що сказано там, досить, — нехай це тільки уламки, уривки, — це все дає чимало, щоб уявити собі і зрозуміти економічні відносини України і Москви. З цими жалями і скаргами прийшли делегати України до Москви. На що ж вони скаржилися?

Найбільше в'їлася в печінки Україні, як схарактеризував тов. Рекіс

з Києва, «сугубая централизація управління». («Изв.», ч. 95). Вона проходить червоною ниткою через усе.

Яких розмірів досягає ця централизація бюрократичного апарату совітів видно з слів тов. Полоза. Він, посилаючись на свого московського колегу Брюханова, наводить, що «кількість цих інстанцій, через які проходять бюджети республік, досягає 20-22. Коли підрахувати ще підготовчі інстанції, то вище далеко більша цифра. Нема сумніву, — говорить наркомфін України, — що таке становище не можна визнати за раціональний метод проходження бюджету». («Изв.», ч. 91).

«За останній час з боку наркоматів союзу, — скаржиться тов. Буценко, — видно стремління вийти по-за рямці своєї діяльності, видавати закони «без учета местных особенностей и т. п.». Отже не дивно, що «в зв'язку з цим «места» примушені опротестовувати такі постанови наркоматів в союзному совнаркомі і затримати їх проведення в життя».

Така діяльність центра на шкоду окремим країнам полегшується тим, що, як свідчить тов. Полоз, «досі ще не розмежовані бюджетні права по-між окремими республіками і союзним правительством» («Изв.» ч. 92), звичайно на користь цьому останньому.

Само собою, що союзне правительтво і на гадці не має брати на увагу «характерні особливості окремих районів, їх економіку і на підставі цих даних будувати перспективи розвитку цих районів» («Изв.», ч. 95). В Москві просто нехтують «місцевими особливостями тої чи іншої союзної республіки». Само собою з того всього виходять в економічній політиці «промахи и недочеты» («Изв.», ч. 92), довгий реєстр яких наводять українські делегати.

* *
*

Гостра боротьба, яку з минулої осені доводиться витримувати Україні, щоб на ділі додержувалися постанови «відкривати науково-дослідчі інститути там, де для цього мається промислово-економічна база», знайшла свій відгук і на з'їзді. Тов. Любченко доводив московським централістам, що «вугляний інститут повинен розгорнутися в Харькові, поблизу Донбаса, а цукровий в Києві, в цьому природньому осередкові цукрової промисловості» («Изв.», ч. 91). В цій царині, й досі ідуть улупті змагання протилежних інтересів окремих країн і центру.

Україна — земля хліборобська, і потреби хліборобства стоять у її народньому господарстві на першому плані. Тим часом під московською зверхністю їх, звісно, не задовольняють так, як слід.

Виходячи з того, що «розвиток сільського господарства на півдні України має значіння і для всього совітського союзу», тов. Триліський вилічує нагальні потреби в цій царині. Тим часом поліпшення українського сільського господарства «упирається в отсутствие кредитов землеустройства и механизации». В такому ж самому стані, по свідченню того ж делегата, і постачання тракторів на Україні.

Тов. Шліхтер одмічає також «не рівномірний розподіл будівництва елеваторів та холодильників між РСФСР і УССР»; посилаючись звичайно на «общесоюзную линию», він намагається прихилити увагу з'їзду «до організації таких важних для сільського господарства моментів, як організація елеваторного і холодильного хозяйства» («Изв.», ч. 96).

Не міг оминати цього питання і Чубарь. «Потрібують більшого розвитку, — каже він — і ті галузі промисловості, які зв'язані з сільським господарством... На такого роду галузь промисловості т р е б а в к л а с т и б і л ь ш е з а с о б і в » («Изв.», ч. 90).

* *
*

Серед цих галузів сільсько-господарської промисловості перше місце належить цукроварству.

Ось що розповідають делегати про сучасне становище цукрової промисловості, що грала таку роль на Україні.

Тов. Сухомлин звертає увагу «на необхідність форсованого розвитку

цукрової промисловості» («Изв.», ч. 95). Саме сюди «треба вкласти більше засобів», про які згадував Чубарь, а тим часом «у нас на Україні, — скаржится тов. Любченко, — з сорока сахарень тільки 18 включено в план індустріалізації» («Изв.», ч. 91). Одмічаючи ці факти, Любченко вважає, що «скорочення сахарень було б помилкою» («Изв.», ч. 91).

«Сахарні, що існують на Україні, — свідчить тов. Шліхтер, — не мають, повного навантаження». Зате по-за Україною йде «організація в нових районах сіння буряка і сахарень». Навіть для тов. Шліхтера, звісно, «с точки зрення переустройства всего народного хозяйства в целом», — це «являється недоцільним». («Изв.» ч. 96).

Тов. Рекіс, що його слова про «сугубу централізацію правління» ми вже наводили, вказує, з прийнятою в комуністичному товаристві делікатністю, на самий корінь лиха: «дослід робіт цукротреста (управління в Москві! Прим. наша) виявив «перебой і недостатки», що їх викликає «зайва централізація апарату» («Изв.», ч. 95). Це підводить до протиставлення «союзної» промисловості — «республіканській», утворення якої «дозволило б надалі уникнути цих хиб і вести роботу на здоровіших основах». («Изв.», ч. 95).

* *
*

Прикрившись «вопросами планирования», тов. Сухомлин спиняється на «наиболее узких местах нашей промышленности» («Изв.», ч. 95). Звичайно, «найвузжчим місцем», являється вугляна промисловість на Україні. Але про неї ані згадки на з'їзді: тут безпідільно панує поки—що Москва, вважаючи українське вугілля «общесоюзным достоянием» і міцно тримаючи його в своїх руках. З інших «вузьких місць» найгірше справа з металічною промисловістю. «Промисловість, що добуває метал, тепер досягає тільки 65 відсотків до-воєнних норм», — признається тов. Сухомлин, виявляючи рівень «досягнення» московського господарювання на Україні («Изв.», ч. 95).

А тов. Чубарь, заспокоюючи з'їзд, що «господарський розвиток України йде спільним темпом з господарським розвитком совітського союзу і він досить задовольняючий», мусить разом з тим підкреслити, що «металопромисловість, машинобудівництво і ряд других галузів ще потребують «б о л ь ш и х в л о ж е н и й». («Изв.», ч. 90).

Однодушні делегати в оцінці того занепаду і руїни, які панують в транспорті на Україні. Транспорт «уже починає поступово відставати від загального розвитку промисловості», — м'ягко починає тов. Полоз. («Изв.», ч. 92).

Вільніше, одвертіше і різкіше висловлюється не такі високопоставлені представники України. «Залізничий транспорт уже зараз не може задовольняти потреб промисловості, — говорить тов. Мануйленко и Миколаєва, — а водяний транспорт «почти отсутствует» («Изв.» ч. 95).

На гвалт б'є тов. Любченко, маюючи неминучу «загрозу обміління Дніпра». «На боротьбу з цим лихом необхідно кинути більше засобів, щоб зберегти Дніпро, як транспортну артерію». Згадавши як годиться, про пісню майбутнього «Днепрострою», який «має і це на меті», Любченко кидає з'їздові грізну переторогу: «та його будівництво може запізнитися (вже, як видно з повідомлень сов. газет, — запізнюється. Прим. наша), і ми втратимо Дніпро, як найважливішу водяну артерію, що з'єднує лісові райони й цукровий в Києві, цьому природньому осередкові цукрової промисловості» («Изв.», ч. 91).

Та й флота, що її «ми маємо, ані як не задовольняє наших потреб», — категорично стверджує тов. Триліський. «Наше збіжжя, наша руда переправляється водяними шляхами, а нашого прапора на судах нема», — мало не з роспачем заявляє тов. Фомін з Миколаєва в свій простій і надзвичайно щирій промові. Він уболіває: «ми страждаємо, переплачуємо на усяких предметах через транспорт». «Нашого прапору на судах нема!» «І як нам боляче і образливо дивитися на це», — дає він волю без-

посередньому чуттю» («Изв.», ч. 92). «Ми страждаємо»,—чуті розпачливий голос робітника з Миколаєва.

Його земляк звідти ж тов. Мануйленко, що його слова про транспорт ми наводили вище, дає такі ілюстрації причин цього становища. «Великий судобудівельний Миколаєвський завод Марті навантажено всього тільки на 51 відс. Стоїть зовсім консервований, майже новий судобудівельний завод «Руссуд», а в той же самий час замовляють за кордоном комерційні суда для Чорноморської флоти. Досі це для нас не зрозуміло». Зауваживши несліливо: «мені здається, що слід би було поставити питання про правильне розподілення судобудівництва по-між заводами, що існують», — тов. Мануйленко наводить такі «непонятні» факти. «Для нас також «непонятною» являється передача будовання судів для Чорноморської комерційної флоти північними заводами».

Справді — «непонятно», особливо тоді, коли не можна торкнутися самої причини цієї «непонятності» — панування Москви на Україні.

«Непонятність» ще збільшується, коли на підставі розмови з тов. Межлауком Мануйленко на з'їзді вияснив, що північні заводи повинні будувати нові станції для того, щоб виконати замовлення, а частина Миколаєвських верфей стоїть не завантаженою, або й «совсем пустують» («Изв.», ч. 85). «У нас в Миколаєві є свій гігант-завод, — викладає свої болі тов. Фомін, — завод цей в стані одночасно будувати шість океанських пароплавів, десятків два-три других, 400 вагонів на місяць, 200 парових казанів ріжної системи і нарешті мости. Та говорять, що нема грошей для роботи цього заводу». І з безпосередністю, яка характеризує промову цього делегата, тов. Фомін різко кінчає: «По моему, это заслонка, что нет денег» («Изв.», ч. 92). Звісно, що «заслонка». Справа зовсім не в тому, а в загальній політиці Москви що-до України.

До неї підходить досить виразно тов. Триліський. «Крім вишезначених причин, — каже він в своїй промові, на яку не раз доводиться нам посилатися, — єсть ще й інші, що не сприяють дальшому розвитку вимігу товарів через порти Чорного моря. — Це — не однакові умови, в яких знаходяться чорноморські порти з другими портами С С С Р. При тому миті, що існує, наприклад на пробку, вигідніше везти її з Середземного моря через Архангельський порт і далі залізницею, ніж через Чорне море. Таке становище треба знищити», — робить він рішучий висновок, з яким не можна не погодитися.

Але засіб знищити цю експлуатацію України, яка так виразно поступає в митній, тарифній політиці совітів та в справі транспорту на Україні взагалі, є тільки один: це знищити саме панування Москви над Україною. Та на такі радикальні висновки для українських товаришів не пришов ще, видно, час. За них їх уже давно зробили інші... що тепер в заявах комуністів з України тільки ще зайвий раз знаходить підтвердження правильності і непохитлості своїх висновків.

С. Черенин.

(Кінець далі).

Студентство на совітській Україні.

Шкільна реформа, яку перевела большевицька влада на Україні, найбільш торкнулася високих шкіл.

Ліквідація загально-освітніх шкіл — гімназій і реалок — провадилася цією владою під тим претекстом, що єдиний шлях освітньої роботи серед юнацтва — це є шлях професійної освіти. Так повсталася шкільна схема сов. України, що уділила загально-освітній школі

лише сім років навчання — від 8 до 15 років віку дітей, — а на цій основі збудувала професійну освіту, горішнім поверхом якої є технікуми та інститути.

Студенти цих шкіл, що мають загальну назву ВУЗ'ів (вищих учбових закладів), в сучасний момент складають досить значну масу молодіжі (коло 60.000 осіб). Отже стає цілком зрозумілою та увага, яка уділяється большевицькою владою на Україні вивченню студентської молодіжі, бо вона, на думку цієї влади, покликана будувати соціалізм і зміцнювати диктатуру пролетаріату.

В даній статті я й маю намір ознайомити читача «Тризуба» з одною з спроб характеристики студентської молодіжі на Сов. Україні, а саме з спробою, яку подає в своїй новій праці Я. Ряппо*), один з творців шкільної схеми на совітській Україні.

Перш за все, Я. Ряппо старається довести, що лише завдяки большевицькій владі домінуюче становище серед студентства займають тепер робітники й селяне. Однак Я. Р. забув, що з самим подихом революції пройшла радикальна зміна що-до соціального стану учнів середніх і високих шкіл на всьому просторі б. Росії, а на Україні зокрема — ця демократизація школи набрала національний характер. Як що й можна віднести на рахунок большевицької влади, то це — «піднесений радянський настрій» студентства.

Ця «радянська» ВУЗ'ів повстає в наслідок двох причин — академічної перевірки студентства та прийому студентів до ВУЗ'ів за так званою розкладкою. В наслідок першої причини з ВУЗ'ів викидаються студенти, які не відповідають цьому «настроєві», хоча й були б вони здібними студентами, про що одверто каже Я. Р.: «право бути підготованим на командира радянської держави даємо тільки робітникам та селянам, та ще тій частині трудової інтелігенції, що будуватиме й зміцнюватиме диктатуру пролетаріату, що будуватиме соціалізм» (стор. 11).

Згідно з системою прийому студентів за розкладкою, встановлюється що-річно число вакантних місць для робітників, селян та інтелігенції з'окрема. Проходячи конкурсні іспити й заповнюючи свої місця, кожна з цих трьох курій конкурує тільки серед своїх. Отже, можна сказати, конкурує за цією системою не рівень н а у к о в о г о з н а н н я , а рівень «настрою». Це моє твердження краще всього можуть пояснити дані що-до попередньої освіти студентів.

Так, в 1927-8 рр. до інститутів вступили:

ті, що скінчили робфаки	23,5
» » профшколи	32,2
» » трудшколи	10,8
» » стару середню школу	18,0
з домашньою освітою	6,7 (24-25 ст.)

Як відомо, в робфаках (робітничих факультетах з 3-х річним курсом) вчать ся робітники, що після закінчення робфаку мають право вступати до ВУЗ'ів без іспиту.

*) Я. Ряппо. Радянське студентство. Харків. 1928. Стор. 48.

Тяжко собі уявити, з яким саме обсягом знання вступають учні до робфаків, як що візьмемо на увагу, що назіть Я. Р. висловлює, як побажання, «щоб обсяг знаннів осіб, що вступають до робфаків, не був ні в якому разі нижче 4-х річної школи». (?). Отож робфаковець здобуває собі місце на освітньому полі по курії робітників не знанням, а «настроєм», якого так потребує большевицька влада, бо він забезпечує бажаний їй лад в життї ВУЗ'ів: «гегемонія починає вже переходити до рук пролетарського студентства, професура починає пристосовуватись до нової аудиторії» (14 стор.).

Не дивлячись на повну невідготовленість робфаковців до ВУЗ'ів, Я. Р. має сміливість твердити: «ми можемо бути певні, що кадри, прийняті до наших ВУЗ'ів з 1925-6 навчального року, будуть також що до «формальних знаннів» не гірш од передвоєнного часу». (39 стор.)

Однак цієї певности не може бути у читача розвідки Я. Р., бо на дальшій сторінці той же автор пише: «Великим гальмом у заняттях та в його (студентства) академічній успішності є недостача підручної та допоміжної літератури... Опріч цього, українське студентство має потребу в українській учбовій літературі, якої в нас ще менше. Учбова література для ВУЗ'ів до цього так дорога, що її майже не можна придбати пролетарському студентові. Знижка в 30% з боку ДВУ мало допомагає. Все це ускладнює й утруднює роботу, а від того гірша є якість та наслідки занять». (40-41 стор. Курсив мій).

Що-до партійности складу студентів знаходимо такі дані за 1926-7 рік:

	партійних	комсомольців
в інститутах	11,6	13,3
у технікумах	6,2	21,1 (16 стор.)

Отож виходить, що в інститутах біля одної четвертої, а у технікумах трохи більш, ніж одна четверть студентства належить до тієї частини студентства, яка підносить «настрій» ВУЗ'ів і яка в своїх руках тримає «гегемонію»...

Що-до розподілу студентства за статтю знаходимо такі дані за 1925-6 рік, а саме, по окремих галузях освіти жінки склали:

	в інститутах	в технікумах
по індустр.-техничн.....	4,3	6,0
» сільсько-господ.	11,8	11,6
» соц.-екон.	19,0	21,1
» педагог.....	46,9	54,7
» медичн.	46,4	64,2
» художн.	28,2	44,4 (18 ст.)

Як видно з цієї таблиці, найбільший зріст жінок іде по лінії медичної і педагогічної освіти.

Про національний склад студентства знаходимо такі дані за 1926-7 рік:

	в інститутах	в технікумах
українців	50,9	58,7
руських	18,7	15,4
євреїв	26,1	20,6 (17 ст.)

Наведені тут дані трохи розходяться з даними, які містить в собі капітальна праця Я. Звігальського та М. Іванова «Професійна освіта на Україні». (вид. Нар. Ком. Осв. 1927 р.), а що головне, не вказують, як розподіляється національний стан студентства по окремих галузях освіти. Отже приведу тут відповідні дані з названої книги «Професійна освіта на Україні» — за 1926-7 рік:

	в інститутах			в технікумах		
	україн.	росіян	євреїв	україн.	росіян	євреїв
Інд.-техн.	34,6	27,4	31,9	47,8	18,7	30,2
сільсько-господ.	68,5	19,5	8,0	80,2	8,1	8,3
соц.-екон.....	48,8	16,1	32,1	35,9	19,8	41,9
педагогич.....	62,2	11,8	22,4	73,8	5,1	12,8
медичн.	34,7	17,1	44,8	21,0	11,7	64,1
мист.	52,6	15,2	28,5	34,5	28,0	33,5

Отже з цієї таблиці видно, що на долю українців не припадає більшості в тих інститутах і технікумах, які як раз готують «командирів радянської держави», себ-то на індустріально-технічних і соціально-еконсмічних.

Що-до українізації, то Я. Р. в своїй розвідці обмежується таким реченням: «Процес українізації складу викладачів та видання українських підручників відстають від зросту українців-студентів», а для заспокоєння додає: «у цей бік і звернули через це головну увагу керівні органи освіти» (17 стор.).

Ми вже простежили, з якою невисокою попередньою освітою вступають кандидати до ВУЗ'ів. До того ще слід додати, що більшість студентів перебуває в страшних житлових і харчових умовах (напр., за студентським переписом 1923 року 39,8% студентства бачила м'ясний обід раз-два на тиждень), а тому годі сподіватися на високу академічну успішність такого студентства. Але й цього мало: студентство на сов. Україні мусить од своїх академічних та службових занять уділяти час партійній, професійній та іншій громадській роботі.

В цій своїй по-заакадемічній роботі студентство, як каже Я. Р., «відбиває всі особливості тих соціальних клас і груп, звідки вийшли його складові частини».

Серед студентства виявляються не тільки різні погляди і течії, але, — як вказує Я. Р., — цілком свідомі «ухили», словом, мовляв, тут помічається повна аналогія з життям старшого громадянства. На жаль, Я. Р. замовчує, яких засобів єживає большевицька влада в боротьбі з «ухилами» серед студентства. Для старшого громадянства на цей випадок маються, як скромні засоби, заслання на Соловки чи в іншу північну країну, а для студентства до всього цього ще мається — академічна перевірка...

Проте, скільки було вже переведено отих «перевірок», а «ухили» все-ж не зникають. Ну, що ти з ними справді поробиш?...

Ст. Сірополько.

«Может-ли существовать изолированная Украина?»

Це — підзаголовок книжки. Повний-же заголовок такий: «Проф. В. Д. Плетнев. Вопросы жизни. Украинский Вопрос. Может-ли существовать изолированная Украина. Прага. 1928. Цена 5 к. ч.»

Цікава брошура. Цікава сама по собі, а ще цікавіша, як покажчик тих психологічних та ідеологічних здвигов, переживань та міркувань, що відбуваються серед російського громадянства на еміграції з приводу «наса», себ-то з приводу українського питання.

І справді. Ми і росіяне на еміграції — два ворожі табори. Замкнуті і мовчазні. Кождий таїть щось про себе. Правда, преса російська раз-у-раз пише, але пише преса, що раз і твердо заняла супроти нас вороже становище, і пишуть в ній публіцисти-політики, що теж не від сьогоднішнього дня заявили себе ворогами нашого політичного визволення.

Але що думає «про нас» широкий еміграційний російський «обиватель»? Брошура Проф. В. Плетьова, як нам здається, і є відбітком думок того «широкого обивателя». Здається-ж нам це тому, що в ній відчуваеш як раз ті «нотки», що брешуть то на зборах, де зійдуться росіяне та почнуть балакати про українське питання, то у короткій сутичці між росіянином та українцем-емігрантом десь в чужій лабораторії чи аудиторії, то, нарешті, в короткій репліці у вагоні підгороднього «емігрантського» потягу.

І автор брошури, між иншим, тим і пояснює привід написання та видання її, що його не задовольняє і навіть більше — лякає та позиція, яку займають супроти українського питання російські еміграційні органи преси та політичні російські діячі. Пан проф. Плетьов пише: «Внимательное изучение (див. стор. 2) эмигрантской печати и эмигрантских русских настроений, к сожалению, убедили нас в том, что со стороны русских людей нет определенного плана и совершенной готовности ясно поставить пределы, до которых могут идти уступки русского государственного человека притязаниям жаждущих «самоопределения» украинцев. Напротив, в газетах, начиная от крайнего правого направления, кончая левыми органами русской зарубежной печати, и особенно в публичных прениях в странах, где украинский вопрос особенно болезненно ставится, неизменно повторяется печальная картина. Никаких точных границ в обсуждении вопроса ни с одной, ни с другой стороны не ставится. Умеренно правые говорят о возможности соглашения, но на чем и как — они этого не упоминают. Неумеренно и умеренно левые с гордостью твердят: «все, что пожелает украинский народ, должно быть исполнено». Не ставится только вопроса о том, где, как и когда высказывался украинский народ по этим вопросам.

«В личном общении с некоторыми, по эмигрантским масштабам, крупными деятелями самостоятельного украинского движения автору не раз приходилось слышать о различных «соглашениях», «договорах», «конференциях», которые они держали с русскими политическими эмигрантскими группами и, к сожалению, также и иностранными. Везде было яростное притязание самостоятельности в границах от Черного моря до Кубани и Криворожско-Донецкого бассейна включительно и на полную изолированность, «суверенность». С русской стороны приглашали входить в какие то надгосударственные организации, союзы Восточной Европы и Азии с решительным, однако же, утверждением, что Россия и народ русский ни в чем препятствовать притязаниям украинских самостоятельных не смогут и не будут. Иностранцы же, по большей части представители левых партий, хотя, к несчастью, и славянских, лукаво (!) предлагали разрешить украинско-русские отношения при посредстве Лиги Наций».

І отже автор уважає, що нічого крім шкоди од загальної гри «повнятим» та од замовчувань в серйозних справах не буває. І що всяка політика перш за все має бути чесною і щирою і що кождий державний муж повинен

знати межі, в яких життєві інтереси його батьківщини не входять в колізію корисним способом з «притязаннями» других держав. Отож, «попыткой поставит государственные задачи России и народа общерусского в основу разрешения так наз. украинского вопроса без особого типа политико-дипломатической манювщини или ноздревщини, которые в него вносятся, к сожалению, столь часто, и является настоящая работа».

Праця Проф. Плетгьова невелика — займає всього 40 сторінок, але треба зазначити, що автор безумовно мав щире бажання підійти до трактованого питання поважніше і ґрунтовніше. Правда, в окремих місцях він «зривається» в бік барабанно-патріотичної словесности, і в цілому у нього підход до справи для нас, українців, не до прийняття, а висновки так ніби нелогічні для самого автора, але все-ж, оскільки в праці помітне бажання — з того чи іншого погляду, — але по своєму серйозно підійти до справи, то це зобов'язує нас з такою працею ближче познайомитись.

Не вдивлячись на 40 сторінок, автор брошури постарався розглянути українське питання з різних боків — історичного, філологічного, правничого, економічного, стратегічного, політичного і, коли хочете, філософського... В брошурі повно цитат із творів істориків, політиків, учених, військових діячів та дипломатів. Всього цього, як на 40 сторінок, так ніби забагато й затісно; подекуди відчувається недовговореність і незакінченість... Але і сам автор ці дефекти бачить: як видно із передмови, «автору настоящей брошюры за недостатком средств, невозможно осветить вопрос со всей обстоятельностью. Приходится выбирать из необозримого материала наиболее существенные данные. Многие потому должно быть заполнено самим читателем, а сообщаемые в книжке сведения должны служить только вехами».

Отже ми з приємністю довідемося, що десь поважно заходяться коло українського питання і навіть уже мають зібраний «необозримий» матеріал. Там більше, цікаво і необхідно познайомитись з тими «вехами», що затикаються на шляхах українського питання на підставі ось того «необозримого матеріала».

Які-ж це «вехи»?

Отже перша: «Исходным началом является совершенно безспорное положение, что великорусское и малорусское племя долгим историческим путем поднялись до создания единой общерусской нации со своими геополитическими задачами и нравственными целями и что ни малейших оснований к борьбе и ненависти между этими племенами нет и быть не может».

Така перша «веха». Здавалось-би, після такої «вехи» мусів-би шлях перегородити шлагбаум і справі кінець! Та й справді про яке-ж українське питання може йти мова, коли єсть лише «единая общерусская нация». І, дійсно, на місці автора тут треба було б поставити крапку і дати спокій. А, між тим, заявивши про «единую нацию» на 5-ій сторінці, автор на шостій констатує величезні розбіжності і навіть ненависть, що існують в лоні цієї «единої нації», і на протязі останніх 34 сторінок пропонує всілякі заходи, щоби цю «единую» націю хоч якось об'єднати.

Отже перша віха є перша й основна помилка автора, і коли дальші міркування його представляють інтерес, то лише через те, що реальне життя примушує його самого кинути в куток чисто абстрактний і теоретичний утвір про «единую нацию» і говорити про реальні інтереси і взаємовідношення двох реально існуючих народів — російського й українського.

Торкаючись цих взаємовідношень в історичній перспективі, автор передовсім стверджує, що Росія Україні ніколи ніякого лиха не заподіяла і що, навакпа, лише «вследствие об'єдинения Малороссии с Москвой (за часів Б. Хмельницького) она (Україна) отстояла свои религиозные воззрения... спаслась от набегов крымских татар и влияния турецких султанов... і що «правда спокойного национального развития (sic!) и существования только этим присоединением и дана была малорусскому народу».

Отже на це все український інтелігентний читач може лише усміхатись, бо він добре знає із історії, як той-же Богдан Хмельницький, що

заключив з Москвою Переяславський договір, уже через кілька років хотів рвати і воювати з нею, з огляду на цілковите недодержання Московю умов приєднання, — і тільки смерть перешкодила великому гетьманові в його замірах.

Взагалі-ж, треба зазначити, — проф. Плетньову дуже не подобаються українські покликання на «старые счеты», які існують між Росією і українцями. Ці «счеты» та обвинувачення Росії з боку українців проф. Плетньов просто відкидає, як безпідставні. Під Росією Україна стала неграмотною? — Неправда! Ось дивіться: по статистиці на Україні відсоток грамотних 24-25%, а на Московщині 20-22. Економічні утиски? — Неправда! Податки однакові, хоч земля у Великоросії гірша. А що Україна колонія Росії, то це вигадки, бо землю Росія дає Україні, а не навпаки — подивіться, хто виселявся у Сибір! І проф. Плетньов побідно закінчує: «Кажется на этом список обид может быть закрытым. Рассмотрение его показывает, как легкомысленны обвинения России или русского народа в том, что он народу малорусскому в чем-то основном и элементарном отказал, напротив, сам этими благами воспользовавшись».

Не маємо ми рації, на думку автора, і під поглядом юридичним: ніяке правне заступництво українського народу самостійної України не прокламувало. А коли таким заступництвом уважати Центральну Раду, то перші-ж три універсали її виразно говорять про небажання одділятися од Росії; що-ж торкається 4-го універсалу, яким оголошено самостійність, то уважний автор і тут найшов «заквичку»; «достаточно внимательно вчитаться в этот четвертый универсал, чтобы увидеть, что в существе дело стояло совершенно иначе. Прежде всего Центральная Рада признавала все свои постановления действительными лишь до времени созыва украинского учредительного собрания. Только учредительное собрание признается Ц. Р. «верховным господином и повелителем нашей землей». Говоря о роли учредительного собрания, она говорит: этот верховный наш орган должен решить о федеративной связи с народными республиками бывшей империи».

Правда, п. професор не згадує, чому не зібрались українські установчі збори, і не каже, чи не слідують звідси якісь певні правні консеквенції...

Та, зрештою, різні правні норми в політиці, як ми знаємо, — це шматок паперу, і тому автор одразу вважає доцільшим дивитись в корінь річей. «Корінь»-же такий: чи дійсно Україна зможе бути самостійною або, власне, правильніше: чи зможе допустити Росія, щоб Україна була самостійною. І ось тут автора покидає звичайна логіка, і він починає думати «совсем наоборот». По-перше — Україна має «всього» 27 мільйонів населення. Здавалось-би, число цілком вистараюче для утворення дуже поважного самостійного державного організму. Так, але в цім числі є 20% неукраїнських меншостей і як раз горядян, що обернуться в самостійній Україні в «опасных иностранцев», а тут-же під боком і Росія, с «ее стержневым народом великорусским, который, по последней большевистской переписи, насчитывает до 100.000.000!».

Отже тут автор ніяких висновків не робить, — це тільки «веха!» — але український читач уже сам інстинктивно з «опасною» поглядає в бік «стержневого народа».

Правда, цей «стержневой народ» може-б сидів й спокійно, коли-б не нова «біда»: між українцями і росіянами уже єсть «спорные земли»: «такими спорными землями уже в настоящее время определены области угольного Донецкого бассейна и Криворожской железной руды».

Правда, Україна вважає по всім правам ці землі своїми і в них велика підстава її самостійности, але автор, як ми зазначили, думає «наоборот» і виявляється, що ці землі не підстава, а як раз загибель для української самостійности. Бо «для русских, стоящих за единство общего отечества (пазвичайна термінологія!), эти земли всегда были общим достоянием», між тим, ... «при отделении Украины и притязании современных украинских самостоятников на обладание этими рудными областями, в о п р о с т о и т с я с о в е р ш е н н о и н а ч е» (підкреслення наше).

Нарешті, величезним чинником для майбутнього самостійного існування України являється її Чорне море. Так всі ми думаємо і так воно мало-б бути. Але зовсім «наоборот» думає п. проф. Плетньов. Як раз в Чорному морі кінець нашої самостійности, бо «еще большее значение (ніж Донбас) имеет для России Черное море». І далі, на кількох сторінках ідуть докази того, оскільки Чорне море важливе для Росії під оглядом політичним, економічним і стратегічним. Ми не маємо наміру і місця ці докази тут наводити, зазначимо лише, що автор покликається і на б. морського міністра Григоровича, і на князя Лівена, і на б. міністра закордонних справ Сазонова і, нарешті, на самого Бісмарка. До цих досить цікавих сторінок ми відсилаємо наших економістів та військових діячів, зазначивши лише, що, згідно з міркуваннями п. проф. Плетньова, нічого крім неприємностей од Росії володіння Чорним морем нам не принесе: «при этих условиях Украина с первых-ж шагов своего существования будет иметь могучаго соседа на фланге и в тылу, а х о д я щ а г о с я с е е г о с у д а р с т в е н н ы м с у щ е с т в о в а н и е м в к о р е н н о м п р о т и в о р е ч и и» (підкр. наше). Взагалі автор надає дуже великого значіння стратегії і навіть незадоволений, що «эти военные стратегические соображения как-то упускаются из виду». Тому, навівши листування Бісмарка з Вільгельмом II про зв'язок між політикою і стратегією, проф. Плетньов рекомендує «твердо принимать во внимание, что военно-стратегическое положение Украины ставит ее отношения к России в совершенно особое положение. Она подходит своими границами к самому сердцу Великороссии, она отделяет ее от жизненно-необходимого ей Черного моря, она лежит на границах необычайно важного горнопромышленного района, она владеет огромного значения стратегическими узлами железных дорог и поэтому тот, кто должен, «желая мира, быть готовым к войне» — по старой поговорке — не может не понимать, что самостоятельная и, может быть, браждебная внешняя политика «Украины» для России недопустима. Это отлично понимал еще царь Алексей Михайлович, который самым решительным образом воспретил украинскому гетману вести дипломатические сношения с возможными врагами Московского царства — Польшей и Турецким султаном. Нельзя предполагать, чтобы через триста лет русские государственные люди стали глупее, разумеется, если они будут подлинными государственными людьми».

Сказавши таке, автор, досить несподівано заявляє, що з рештою, «для России, конечно, не опасно было-бы существование братского народа, охраняющего его собственным телом от нападения сильных и опасных врагов». Але «кто-же и когда может поручиться, что украинские правители типа Капниста, Дорошенко или Мазепы, или Симона Петлюры всегда будут действовать в интересах украинского и русского народа. Не вернее ли предположить?... і т. д. І автор дуже боїться, що наші правителі завжди будуть провадити політичні авантури і тому попадати до рук хитріших більш досвідченіших сусідів, а ці будуть з нами робити що захотять, через що буде терпіти й Росія».

Але «...допустим на одну минуту — каже автор — что Украиной правит действительно правительство, желающее оставаться вполне свободным в своих политических интересах». Однак, п. професор і від цього ніякого добра не жде: «Но ведь теперешние самостоятели вполне откровенно требуют от Польши этнографических границ, а это проведет пограничную черту в 100-150 километрах от Варшавы. От Румынии они столь же решительно и определено требуют Бессарабии, которая почему-то также считается «Украиной». И, наконец, они исполнены некаивным и наступления в отношении России».

Отже, як бачимо, злову п. професорові клопіт: «при этих условиях Украина должна превратиться в огромный, вооруженный до зубов лагерь, окруженный со всех сторон врагами. Откуда-же она возьмет деньги на исполнительские вооружения? — распачливо питає автор — і тут-же сідає до детальних обрахунків — скільки-го коштує ріжним державам утримання повітряної флоти».

Розрахунки приводять автора до висновку, що сама Україна не втримається — і ось тут приходить на порядок денний «орієнтація». Україна мусить на когось орієнтуватись. Але на кого? «Более или менее сильных соседей у Украины, если-бы ей удалось (!) отделиться от России, окажется трое: Россия, Германия (? сусид?) и, наконец, Польша». І автор починає з Германії. Перебравши аргументи «проти» (буде експлуатувати, більш буде цікавитись великою Росією), автор Германію відкидає. Польща, на думку автора, теж нам не підходить. Отже... лишається... орієнтація на Росію. Але-ж, — радісно підхоплює автор — «раз уж возникает возможность ориентации «русской», возникает также естественный вопрос, зачем же ориентация, когда возможно полное единство!» (підкреслення наше).

І автор далі зазначає, на яких основах могло-б базуватись спільне життя Росії та України. Отже, власне, досить несподівано після всього попереднього виявляється, що основою цього спільного співжиття, на думку автора, мала-б бути федерація. Яка саме федерація, автор, на жаль, ближче не зазначає; видно лише, що він має на увазі федерацію типу американського. Що-ж до основ цієї федерації, то, як їх наводить автор, вони такі: «права, предоставленные конституцией федеральному правительству, определенны и в малом количестве; те-же права, которые она дает правительству отдельных штатов, напротив того, неопределенны и многочисленны. Действия первого суть, собственно, внешние, как-то: заключение мира, ведение войны, внешние сношения. Деятельность-же второго, простирается на предметы, обеспечивающие жизнь, свободу и благосостояние штата. Эти-же начала — каже проф. Плетельов, — могут и должны быть положены в основу будущего объединения великорусского и малорусского племени в общерусском государстве». Правда, автор якось неясно висловлюється, що «борьбу за будущую федерацию придется вести долгими и трудными путями», при чім треба буде виявити «огромный запас хладнокровия, выдержки, государственного мужества и личного долга». Але одночасно зазначає, що вога (федерація) мусить «во что бы то ни стало осуществиться под напором внешних опасностей, которые могут быть отстранены только прекращением внутренней борьбы и устранением всякого соперничества объединившихся народностей».

Таким чином, як бачимо, нам пропонується федерація. Правда, це не союз цілком самостійних держав, а федерація автономних країн, але Бог там з ним — в політиці ріжні можуть бути пропозиції і од розмов, звичайно, не водиться в політиці ухилитись.

Але все-ж таки *est modus in rebus*. Для всяких розмов чи умов мусять бути певні *п е р е д у м о в и*. І, передовсім, передумови психологічні: признання другої сторони дійсно за цю другу сторону, пошана до неї, як до особи, а звідси уже й щирість тих самих розмов чи умов. Між тим, як раз цього у п. проф. Плетельова рішуче бракує.

Просто навіть дивно: пропонує нам п. професор федерацію мало-мало не як «вільний з вільним, рівний з рівним», і тут-же в цій же брошурі своїй таке пише про нас в «историческом очерке»: передовсім, виявляється що «никакого термина» «Украина» и «украинский» для этих (себ-то для наших) земель и племени мы в истории не встречаем». Звідси, як бачив читач, п. професор уперто називав нас «малороссами». Отже вже й для цілого світу ми уже «Україна», і інакше нас навіть не знають, лише для п. професора з-під Праги ми ще «малорусское племя». Це називається «передумови»!

Але, знову, скажемо: — Бог там з ним, — діло не в назві. Одначе, на слідуючій сторінці бачимо, що «федерація» йде глібше: виявляється, що «в настоящее время наиболее серьезные исследователи лингвистических особенностей языка славян Восточной Европы отрицают за малорусским наречием признаки, делающие его языком». І думка Російської Академії Наук про самостійність української мови — не думка цілої інституції, лише трьох її членів, і що взагалі ми, себ-то українці, лише під впливом австрійців, німців та поляків «создали специальное наречие, так наз.

«мову», которую коренное население, например, говорящее полтавско-черниговским говором, не понимает.

Так ось такі у п. проф. Плетньова «передумови» до розмов про «федерацію». Уявляємо собі, які-б то «розговорчики» мали піти з паном Плетньовим про українське шкільництво, культуру й т. и. у «федеративній» державі. Не дурно-ж п. професор пише, що «борьба за будущую федерацию... придется вести долгими и трудными путями». Ця боротьба така довга і тяжка, що проф. Плетньов уже відтепер пропонує почати її і запрошує нас взяти в ній участь.

«В ней нужно было-бы содействие наиболее крупных культурных людей, и в этом деле могла бы сыграть огромную роль эмиграция, как малорусская, так и великорусская. Они могли-бы создать специальные средние школы, где малорусские и великорусские дети подготовлялись-бы к будущему государственному служению, без желанія чем-либо воспользоваться для себя, но безкорыстно служить общерусским национальным идеалам».

І українському громадянству може не безінтересно буде довідатись, що, як виявляється, автор навіть практично пробував перевести свої думки в життя. Автор був директором російської гімназії в Білграді, де мав «смешанный малорусско-великорусский состав» і діти виходили з цієї гімназії «об'єдиненные чувством духовного родства и общностью общерусских идеалов. И Гоголь, и Толстой, и Короленко были для гимназичи родными людьми»...

Така книжка проф. Плетньова.

Ми не маємо наміру з нею полемізувати. Українське громадянство лише повинно про неї знати.

Повинно знати і повинно ясно здавати собі справу, що діло наше зовсім не в розбіжностях українських с.-р., чи с.-д. чи с.-ф.

А в тім, що на 10 році існування нашої державности ще можуть освічені люде писати те, що пише по українському питанню проф. Плетньов, і що, очевидно, широке російське громадянство може серйозно приймати подібні речі.

Ось де і аша справжня небезпека і куди мають бути скеровані об'єднані зусилля цілого українського громадянства...

Укр. Емігрант.

3 життя й політики.

З обсягу українізаційних заходів. — Довкола хлібозаготовок. — «Успіх» пизики індустриалізації. — В голодному районі — В партії.

Існує нова пристосована до совітських умов редакція казки про білого бичка; нею є історія українізаційних заходів совітського уряду. Скільки було винесено в цій справі резолюцій і постанов, скільки призначено речінців, скільки приобіцяно було репресій і кар, а тим часом справа продовжує лишатися все на тому самому мертвому місці. Число урядовців, які не знають української мови, якимось чарівним способом не тільки не зменшується, а навпаки виявляє виразні тенденції до зросту; ті, що українізувалися, українську мову забувають; по совітським установам пишуть якимсь воляшоком, який з українською мовою має мінімальну спільність; в українізованій совітській республіці українська людність не забезпечена навіть національною школою хоч би в тих розмірах, як національній меншості. Ось кілька лових фактів з безкозешної кількості того матеріалу, який постачає совітська дійсність. Перш за все кілька нових партійних документів, які підкреслюють всю необхідність здій-

снення українізації. У відозві ЦК КПБУ з приводу виборів («Пролетарій» ч. 236 з 10. X) мається уступ присвячений справі українізації. «Величезне значіння в системі нашої роботи, — зазначає відозва, — має правильне практичне розв'язання національного питання... Справа українізації для партії являється найважливішою справою, а між тим в значній частині організації не виявлено досить зусиль для практичного розв'язання цього завдання». В резолюції останнього 6-го пленуму харківського окружного комітету («Вісти» ч. 251 з 26. X) підкреслюється, що завдання партії полягає в опануванні українською національного культурного процесу й зазначається недостатність успіхів по українізації, зокрема кволість українізації масової роботи. На підставі цих даних можна було б сподіватися, що справа українізації мусить стояти гаразд. Адаже-ж за необхідність і рішучість переведення українізаційного курсу твердо стоять ті, які в своїх руках тримають всю владу, стоять не од сьогоднішнього. Але практика з теорією розходиться дуже різко. Масмо кілька нових фактів з різних установ і різних частин України. «С л о в я н с ь к и й район є на половину сільським... В складі парторганізації і профспілок українців більше 50 %, в райпарткомі українців до 60 %. Проте українізація цілком заведбана. Тираж «Комуніста» не зростає, а зменшується... Виступ українською мовою є винятком. Лише два чолоріка в цілій словянській організації можуть говорити по українськи. Нерідко буває, коли у відповідь на українські виступи лунають вигуки: «говори по руські». Ще гірше з українізацією в комсомольських «ячейках». В клубних і союзних бібліотеках «українська книжка в знайомих меншості» («Пролетарій» ч. 236 з 10. X). В А р т е м' і в с ь к о м у в центральній бібліотеці на 6.075 книжок україн. 240 літературного змісту і не більше 100 книжок наукових. Бібліотекар слабо знає українську літературу. А р т е м' і в с ь к и й відділ ДВУ об'єднався з ГІЗ'ом і забув про українську книжку. Замість 950 українських підручників ДВУ відпустило лише 670 і тепер в українських семірічках вчать по російським книжкам («Пролетарій» ч. 236 з 10. X). В Д н і п р о п е т р о в с ь к о м у в бібліотеці хотять лабувати більше українських книжок. «Але як це зробити, коли на ринкові цілком нема української книжки» («Пролетарій» ч. 236 з 10. X). В М о г и л ь в і н а П о д і л ь о у партійній організації серед працівників Харчесмаку виступи українською мовою зустрічали глузуванням; по заяві доповідача од місцевого центру тов. Гаца: «українізацією ми не займаємося, ибо нет в ней необходимости» («Комсомольск. Прикорд.» ч. 33 з 2. X). В у к р - к о м' і с о ю з у г і р н и к і в виявлено, що багато активних профробітників не має належного розуміння ваги і значіння українізації. Бувають випадки гальмування («Вісти» ч. 252 з 27. X). Українізація в профорганах південних залізниць провадиться з невістарчаючої міри. Кількість українських книжок в союзних бібліотеках в порівнянні з російськими 12,4%, найбільше в Полтаві 22%, найменше в Харькові — 9,7% («Вісти» ч. 255 з 31. X). В комсомольському осередку ділянки колії південно-західних залізниць робота провадиться російською мовою («Комсом. Укр.» ч. 235 з 9. X). В Б у д я н с ь к о м у осередкові комсомолу не передплачують українських газет. Молодь, що приходить з села, русифікується. («Комсом. Укр. ч. 235 з 9. X).

Те, що даємо ми, є лише незначний уривок з довгої низки фактів, які трапляються раз у раз, які непереривно чергою повторюються весь час з того часу, як був проголошений українізаційний курс. В чому тут властиво суть? Чи вжеж комуністична партія виносить раз-у-раз українізаційні резолюції лише для того, щоби їх не виконувати? Суть справи лежить глибше; вона полягає в утопичності тих завдань, які поставили собі комуністи — створити для українських мас культуру, національну по формі, пролетарську по змісту. Як не дано комуністам перевести змічку з селом, так само не дано їм розв'язати справу українізації. Життя їх примушує раз-у-раз вертатися до цієї справи і кожен раз терпіти те саме фіаско, спричинюватися в останньому рахунку до зросту ворожого їм

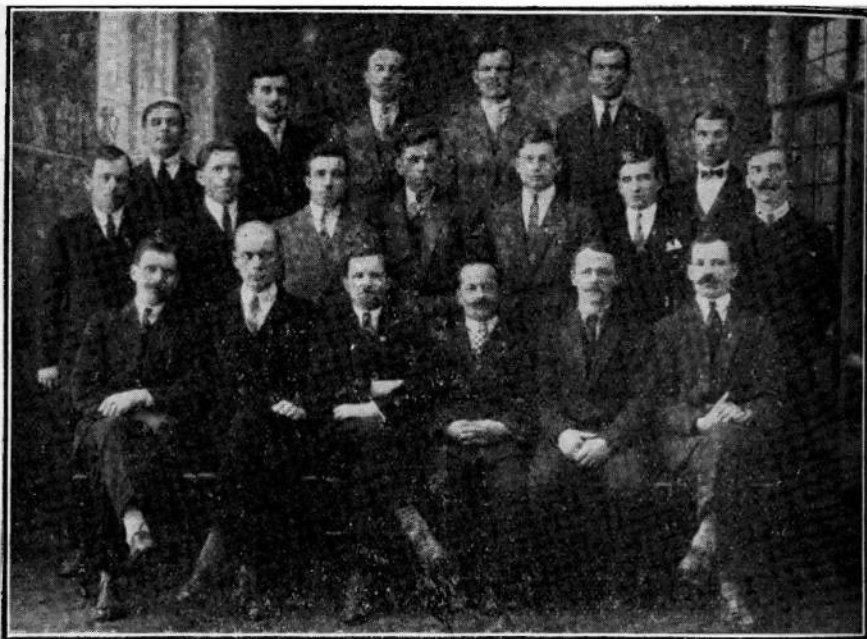

**Могила старшини Армії УНР Пааякрата Чопілко в Моашаенс-ле-Міа біля
Кресо, впорядкована місцевими громадянами в вересні 1928 р.**

національного руху. І не їм, а українському національному рухові судилося розв'язати ту справу, над якою так безнадійно б'ється комуністична партія. Правда, не в тих формах і не з тим змістом, в яких би хотіли бачити розв'язання цього питання більшовики.

* *
*

На хлібозаготовчому фронті у більшовиків тривога. Після рігняючи благополучного для них вересня надійшов цілком невдалий жовтень. За 20 днів жовтня виконано лише 35% визначеного плану заготовок («Вісти» ч. 249 з 24. X); сільсько-господарська кооперація до 25. X. виконала 37% завдання, споживча — 45% («Вісти» ч. 254 з 30. X). В результаті отже колосальне недовиконання завдання. Через те рішено перевести натиск на селянство по цілій лінії. «Сільський Господарь» звернувся до сільських кооперативів з листом, в якому роз'ясняє, що коли де-які робітники думають, що скасування надзвичайних заходів означає перехід до самотечі в хлібозаготовках, то вони помиляються. Совітська кооперативна установа подає до виконання сільським кооперативам докладно розроблену систему заходів, як використовувати для цілей хлібозаготовок адміністративний і судовий апарат («Вісти» ч. 254 з 30. X). Президія ВУЦВК, заслухавши доклад наркома торгу Чернова про стан хлібозаготовок, постановила висловити догану місцевим установам майже половини України — 18 округ — за бездіяльність, в тому числі місцевим установам кількох голодуючих округ — Маріупольській, Дніпропетровській то-що. Рішено розвинути серед селянства політичну кампанію навколо питання про

Філія Товариства б. воєнів Армії УНР в Люді.

хлібозаготовки і, що загрожує вже більшою небезпекою, посилити роботу в справі стягання єдиного с.-г. податку, державного страхування, насінних-ових позик то-що. Кооперативам, одному з ланцюжків совітського апарату, доручено посилити роботу в справі притягнення аваьсових і пайових внесків («Вісті» ч. 255 з 31. X). Але цім не кіпчаються ті добродійства, що спадають на плечі селянства з наступленням зими. Переведено підрахунок реалізації другої позички індустріалізації. Коли виясигли, що загальна реалізація позички на Україні складає 102% оперативного завдання і в той же час реалізація її на селі складає лише 27% завдання, то цей провал позички на селі рішено було однести на кошт млявої роботи кооперації і сільрад. Через те листопад призначали місяцем індустрияльної позички на селі, і виконання цього завдання поставлено на одні рігелі з хлібозаготовками («Вісті» ч. 254 з 30. X).

Що вийде в результаті цього подвійного натиску і як зареагує на нього наше селянство, — покаже недалека будучина.

* *
*

Відомості з голодних місцевостей подає совітська преса в дуже обмеженій кількості. Ми вже підкреслювали, що це очевидно є системою. Отже уявити справжнє становище в голодному районі по тим уривочним відомостям, які подекуди попадаються, трудно. Доводиться лише догадуватися, про те, що твориться на наших степах, які за совітських часів обернулися в голодне царство.

Можна і треба очевидно робити певні висновки з тих фактів про утруднення з хлібозаготовками, про які ми подали вище. Відіграє ролю

в їх зменшенню, можливо, факт свідомого селянського саботажу, але мабуть не мале значіння має елементарний факт відсутності скільки будь значніших хлібних запасів. Не без зв'язку мабуть з загальним погіршенням в наслідок неурожаю продовольчого стану людності стоїть факт зросту пощестей на Україні. «В цьому році», — подають «Вісти» ч. 252 з 27. X, — «спостерігається значне поширення епідемії черевного тифу. Хоріє здебільшого населення великих міст і промислових районів. В Донбасі в вересні було 585 випадків захворювань; в вересні в Одесі було 168 захворювань; поширений тиф також в Дніпропетровську, на Дніпрельстані і в Сталінській окрузі («Вісти» ч. 252 з 27. X). Збільшилося число тифозних захворювань в Харькові («Вісти» ч. 251 з 26. X).

Але всі ці відомості лише дають посередні вказівки на стан в голодних місцевостях. Безпосередніх відомостей про ситуацію там совітьська преса не дає. Обмежуються нотуванням заходів, які проєктується в голодних місцевостях. Оскільки ці останні дають уявлення про розміри нещастя, одзначимо їх. Укрсельбанк відкрив для голодних округ 1.255 тис. карб. кредиту на заготовку засівної картоплі. С.-г. кредитиві товариства будуть кредитувати людності натурою на термін до 1. X. 1929 р. Картопля видаватиметься колгоспам, а також переселенським господарствам, в другу чергу індивідуальним бідняцьким («Вісти» ч. 252 з 27. X). «Добробут» склав угоди з союзами кредитової кооперації неурожайних місцевостей про постачання населенню концентрованих кормів для худоби. Видача буде переводитися в кредит на два роки, із узянням само собою соціальних ознак. Щоб запобігти катастрофічному зниженню цін на худобу у неурожайних районах, «Добробут» проєктує збільшити там свої заготовки худоби і м'яса на 40%. Для годівлі худоби ця організація вислала 1 міль. пуд. соломи, які розподілено по 300 тис. пудів для Криворізької і Миколаївської округ і по 200 тис. пуд для Одеської і АМССР. («Вісти» ч. 249 з 24. X).

Як і треба було сподіватися, неурожай мусів привести до зменшення площі озимих засівів. Хоч раніше совітьська преса запевняла, що засівна кампанія пройшла цілком добре, тепер починають стрічатися відомості, які свідчать про протилежне. Засівна кампанія в Дніпропетровській окрузі закінчилася з опізненням; всього озимого плану не засіяно; вирішено поширити ярвий план на 15%. («Вісти» ч. 248 з 23. X).

Очевидно цими 15% місцеві чинники визначають озимий недосів в окрузі. В АМССР через посуху засів почався тільки 10-15 жовтня. До останніх чисел жовтня засіяно 100 тис. гектарів — понад половину озимого плану («Вісти» ч. 252 з 27. X). Очевидно, виходячи з факту наявності недосіву совітьський уряд рішив готуватися до весняної сівби з розрахунком на збільшення ярвого клину на 10%. («Вісти» ч. 251 з 26. X).

* *
*

А як же реагує на цю селянську скругу табор пануючих? Про це оповідає з епічним спокоєм доклад Зайцева на пленумі ЦКК КПБУ, який освітлює питання, як живуть й працюють комуністи: «В Чернігові керівничі робітники влаштували вечірки з жінками і організація не притягала їх до відповідальности. Не вживали рішучих заходів проти ганебних вчинків з боку партійців Ізюмський Окргпартком і Окр. РК. В Одесі господарники комгоспу та профробітники систематично п'ячили, брали хабарі і примушували безробітних жінок жити з ними. В Старобільському верхушка заводу «Червоный Прапор» примушували жити з ними дружин робітників. В Мерешанському районі на квартирі комуністів був притон роспусти». («Вісти» ч. 251 з 25. X).

Це все те, чим займаються комуністи у вільний од службових і партійних зайнять час, будуючи очевидно своє життя на основах не гнилої буржуазної, а нової пролетарської моралі.

Що ж до того часу, який присвячують вони будіванню соціалістичного громадянства, то цей час тепер передовсім йде на боротьбу з правими

елементами в партії, які «в паніці перед труднощами вичуть назад од постанов XV з'їзду» (вираз з резолюції пленума ЦКК КПБУ) («Вісти» ч. 251 з 26. X). Всі «непанічно» настроєні партійні елементи, які не хочуть ризикувати своїм становищем, виносять резолюції присяги на вірність ЦК. Цими резолюціями, що в них засвідчується вірність Сталіну і осуджуються й праві і ліві ухили, переповнені цілі сторінки совітських газет. Їх виносять всі партійні організації, групи, ячейки, осередки до найдрібніших.

Про неврожай й голодуючих селян в цих резолюціях згадок, очевидно, нема, і бути не може. Селянин пануючу касгу цікавить тільки з погляду постачання хліба і виплати с.-г. податку.

В. С.

3 міжнародного життя.

Східня політика Німеччини. — Герберт Гувер та Чарльз Кертіс. — Стіна плачу. — Князівський рекорд.

Відома всім, так звана, східня орієнтація сучасної Німеччини. На цьому місці не раз доводилося пояснити значіння її для сучасного становища міжнародних європейських взаємовідносин. Служить вона Німеччині для того, щоб не почувати себе самотньою, перед більш менш об'єднаним фронтом вчорашніх переможців. Властиво, поминаючи виролу силу німецької держави, із зовнішніх моментів єдине приятельство з ССРС дає німецькій дипломатії до рук певні атути, проміння які на щось инше може вона і готова була б, але на щось наявно ліпше. Досі цього ліпшого, як гадають німці, їм ніхто не запропонував, а тому вони й стоять так міцно на совітській дружбі, хоч і якою гіркою вона часом буває на всякий смак.

Але крім сучасного є ще і майбутнє цієї орієнтації.

Перед війною Німеччина на великій дистанції була безпосередньою сусідкою тодішньої російської імперії. Усім відомі взаємовідносини між Німеччиною та Росією в минулому. Більше за століття ясної, нічим не захмареної, дружби, споріднені династії, спільні монархічні інтереси. Спільні й економічні інтереси, бо коли Німеччина перетворилася у другий половині XIX століття в індустріальну країну, то Росія стала її промисловим гімтерландом, забезпечуючи їй те «місце під сонцем», якого бракувало їй в її бідних, пізно захоплених колоніях. І не тільки торговельні й промислові впливи мали німці в колишній Росії. Усі освічені російські верстви, зачинаючи з династії і кінчаючи інтелекцією, явили по німецьких зразках. Німецька мова, наука, література, мистецтво німецьке, все те розливалось широкими хвилями по колишній Росії; навіть політичні російські партії творилися на німецький ґрунт. Німецький *Drang nach Osten* (рух на схід) йшов повним ходом, не зустрічаючи з боку Росії яких будь поважних перешкод, — навіть і тоді, коли було вже закладено франко-російський союз, коли потім означилася і франко-англо-російська антанта. Цей союз і ця антанта для колишньої російської імперії були явищем цілком неприродним, історичним непорозумінням. Двом монархіям — Росія та Германія, — і двом народам консервативним — прусакам та росіянам — ніби і сам Господь Бог велів йти разом і боронити свої монархічні принципи. Замість того одна з сторін стала на боці демократичних країн, і опинилася вони в ворожих таборах. Погітчим наслідком такого нерозуміння власної суті своєї і власних інтересів була загибель обох монархій у великій війні.

Велика війна перетяла історичне наближення двох монархій, бо зли-

щила їх, та не припинила вона природнього тяжіння одного народу до другого, — німців, головним чином, прусаків, до росіян. Змінилися лише форми процесу. І на цей раз наблизилися до себе вже не монархії, а республіки, — Германія та ССРСР. Німецький Drang nach Osten ожив, прибираючи нові методи та нові організаційні форми. Усім тепер відомо, що коли ССРСР ще живий, то тому, що його підсичує Німеччина, а підсичує його вона тому, що має на оці майбутнє своє. Германії потрібний ССРСР, бо він, на її думку, утримує державну єдність сходу Європи, а німці вважають цілий цей схід своїм індустріальним гімтерландом, важливим для них особливо тепер, коли втратили вони остаточно всі свої колонії. Німці добре розуміють, що большевики не вічні, що на їх зміну прийде хтось інший, але вони певні, що і той, хто перехопить совітську спадщину, дбатиме про заховання державної єдності сходу Європи, заховуючи тим самим і для Німеччини її простори гімтерланду. Що правда, і в Німеччині єсть люде, які вносять поправку до цього, — це головним чином ті, що на власні очі спостерігали німецький досвід на Україні в 1918 році. Ці люде говорять: не будемо клопотатися про цілий схід Європи, бо це по силі він нам. Досить нам запевнити свої впливи на природньому географичному і економічному продовженню германської батьківщини на півночі та в центрі колишньої Росії, себ-то в сучасній РСФСР, у московській державі. З Україною, Кавказом то-що треба нав'язати взаємовідносини іншого порядку, забезпечивши свої інтереси методами чисто міжнародного характеру. До певної міри німецькі офіційні кола прислухаються і до цієї opinii, але не вона зараз грає переважну роль в німецькій політиці.

Німецький Drang nach Osten зустрічає зараз симпатію не тільки в совітських політичних колах, але в значній мірі і в колах російської політичної еміграції, що марить про єдину й неділиму Росію. У майбутньому Росія, чи буде то ще ССРСР чи прибере вона якусь иншу форму, чи буде вона досить великою, чи залишиться, як то треба думати, в межах сучасної Московії, що носить назву РСФСР, — ніколи вже вона не вступить із західною Європою чи з частиною її ні в союз, ні в антагту; вона завжди йтиме поруч і разом із своїм природнім спільником і паном — Германією. Цей факт не пройшов мимо уваги західної політичної opinii. Згадаймо хоч би наведеві в «Тризубі» думки, взяті з політичного французького місячника «Le Correspondant». Але перешкодою на шляху східньо-орієнтації Німеччини являється відсутність кордонів між нею та ССРСР. Два коридори розтинають можливість суходольної німецької й совітської комунікації. Один із них це Данцигський, другий — Віленський, обидва належать зараз Польщі. Є ще і третій коридор — це сучасна Литва, але вона скоріше з'єднає, ніж роз'єднає Германію од совітів. Німеччина претендує на один із цих коридорів — Данцигський; другий вона також хотіла одібрати од Польщі та повернути Литви. Тоді б суходольна комунікація Німеччини та ССРСР стала б безпосередньою, але ці претензії Німеччини сьогодні, як здається, безнадійні. Багато ріжноманітних комбінацій народжувалося з того приводу на шпальтах європейських газет, але всі вони були більше домислами дотепних політиків, ніж якимсь реальним планом. Ні Польща, ні її західні союзники на переуступку цих коридорів не підуть і піти не можуть, бо загрозус їм це в майбутньому нечислимою небезпекою. Тому, втративши надії на якусь можливість політичних комбінацій, німці перейшли до тактики економічного наступу, користуючися своєю могутньою економічною силою, зрієт якої після великої війни не зменшився, а навпаки — побільшується.

Наступ цей виявлений ними на останніх пересправах про економічні договори, які вели між собою з одного боку Німеччина й Литва, з другого — Німеччина й Польща. Обом державам німці запропогували одякові умови. Перша з них: німці дістають право довозу необмеженої кількості всякого краю, а їх контрафенти мають право довозити до Німеччини лише певний ікрам, і в певній кількості кожного гатуку. Друга: німецькі громадяне на територіях Польщі і Литви дістають право селитися де хочуть, ставити свої промислові підприємства, набувати землю, — одно

слово, користатися усіма правами нарівні з громадянами даної держави. Цими вимогами німці хотіли забезпечити собі справу т. зв. мирного проникання. Той, хто пам'ятає планову німецьку колонізацію за допомогою німецьких банків на західних територіях колишньої Росії, де німці селилися по лініях стратегічних залізниць та шосейних шляхів, навколо фортець то-що, — той знає всю небезпеку такого мирного проникання. Лиша на все це погодилася, Польща — одмовилася, перервавши пересправу, що тягнуться вже третій рік.

Як складуться обставини в майбутньому поки що не гаразд видно. На сьогодні досить зазначити німецький успіх на Литві, який фактично перетворює цю державу у васала Німеччини. Цей факт безперечно матиме свої наслідки, відбившись в якійсь мірі на загальній констеляції східноєвропейських проблем.

* *
*

Герберт Гувер, як відомо, вступить до виконання своїх президентських обов'язків лише за два-три місяці, але, добрий американець та видатний організатор, він не став чекати свого терміну, а зараз вже взявся за працю, принаймні підготовчу.

Три важливих питання стоїть перед Сполученими Штатами у закордонній їхній політиці: озброєння чи обеззброєння, налагодження взаємовідносин з Латинськими республіками Центральної та Південної Америки і третє — встановлення точного погляду на те, що треба робити із сходом Європи, себ-то з большевиками.

Що до першого, то Гувер вже зробив відповідну заяву. Він продовжує політику свого попередника Куліджа, забезпечуючи з одного боку сучасне становище Америки та її оборону на майбутнє, посиленням морських та повітряних сил, а з другого боку, щоби наблизитися до спокійного стану світового замирення, має намір скликати нову мирну конференцію.

Друге питання — про взаємовідносини республік усіх трьох частин Америки — майбутній президент Сполучених Штатів зважив простудювати і вивчити сам. Об'їхавши за своє життя майже цілий світ, Герберт Гувер як раз найменше знає Центральну та Південну Америку і тому рішив використати свій вільний час, щоб самому туди поїхати і на місці ознайомитися із справами, побачитися і побалакати про всі питання із відповідними людьми, підготовивши таким чином свої рішення в площині пан-американської політики. Цій подорожі в Америці надають дуже велике значіння. Кулідж, довідавшись про намір Гувера, передав до його послуг на подорож військовий крейсер. Преса, як Сполучених Штатів, так і всіх Латинських республік наперед вітає Гувера, вважаючи, що його подорож спричиниться до налагодження різного роду економічного тертя і політичних непорозумінь, що повстали за останні часи в Америці на ґрунті різного розуміння славетної доктрини Монроє, в якій де-які Латинські республіки вбачають загрозу свого існування.

Третя справа — те чи інше відношення Сполучених Штатів до ССРСР. Большевиків Гувер знає, знає може ліпше, ніж хто інший з політиків світового масштабу, бо це ж йому належав провід над відомою всім добродієною організацією «АРА», що врятувала свого часу стільки голодних людей на сході Європи. Він встиг вже навіть виявити і свою негативну думку, що-до юридичного визнання ССРСР. Але одне — персональна думка хоч би й майбутнього президента, а друге — урядове становище до політичної проблеми. Для цього останнього потрібні точні дані, безпосередній інформації, глибоке ознайомлення. Найрадіше мабуть Гувер поїхав би сам до ССРСР, щоб на власні очі все побачити, як то він зробив що-до Латинських республік, але до Москви годі їхати президентові Сполучених Штатів; тому Герберт Гувер аби не залишатися без точних інформацій вислав до ССРСР інтимного приятеля свого Чарльза Д'ю, високого фінансового урядовця, що за останніх часів перебував в Польщі, ставши генеральним фінансовим дорадником польського уряду. Іде він до Москви наче б то на пересправу з приводу польсько-совітської комунікації, але

американська преса одноголосно вказує, що тихою його метою являється — зібрати для Гувера як найточніші інформації про становище совітської влади в ССРСР, зробивши це на місці, переговорюючи з людьми, оглядаючи самому, знайомлюючи з наочними фактами і писаним матеріалом.

Так готується Герберт Гувер до своєї високої посади — в тому, що всім відомо. До всіх інших річей він прикладає той самий метод — не блискучих промов, а старанного підбору фактів та власного ознайомлення з ними.

Такий самий як і він, але меншого калібру, і його заступник Чарльз Кертис. Як повідомляють американські газети, новий віце-президент пройшов життєву кар'єру, аналогічну з кар'єрою Гувера. Кертис — з малку сирота, побував учнем і в кабанника, і в жокея, і в шофера, аж поки не дійшов високого ступеня, ставши хлопцем на посылках, що дало йому можливість учитися в університеті юридичних наук. Далі вже йде поступове підвищення по виборних посадах, аж до товариша президента включно. Такі кар'єри часто трапляються в Сполучених Штатах, бо в цій країні праця, чесність та здібності завжди знайдуть нагороду свою. Але Чарльз Кертис означає своєю кар'єрою певний історичний крок. Як здається, ще ніколи чистокровний індіанець не був віце-президентом Сполучених Штатів. А Кертис не має в собі ані краплі європейської крові. Ще його прадід звався — «Біле Перо» і був вождем племені Кою; його предком був великий вождь Озагі — П'егеска, а сам він побачив світ в індіанському лісовому таборі. Тепер він — друга особа наймогутнішої в світі держави. Життя часом буває цікавіше за роман.

* *
*

В Єрусалимі сталися знову заколоти між жидами та арабами. Цього разу з приводу т. зв. Стіни Плачу. Епізод сам собою дрібний, але потребує він певної уваги, бо справедливо висловився хтось, що і Севастопольська кампанія мала приводом своїм ще дрібніші сперечення в самому Єрусалимі.

Мусульмане та християне мають багато святини у столиці Палестини. Жиди не мають нічого в Єрусалимі. На тих місцях, де стояли їхні старовинні пам'ятки, стоять або християнські, або магометанські храми. Так на місці храма Соломонового стоїть вславлена мечеть Омара, що їй вклялися що-року збираються тисячі мусульманів з цілого світу. Од самої Соломонової святини не залишилося і сліду. Так до щенту зруйнували її римські легіони. Залишився якимсь чудом лише невеликий шматок одного з мурів, що потрійним пасом оточували колись історичний єрусалимський храм. Той остаток мурів виходить на одну з оддалених од центра міста малих вуличок. Це і єсть відома Стіна Плачу, сдина жидівська святини на цій території Єрусалим. Стіна Плачу знаходиться на землі, що належить мусульманам, але виходить вона на вулицю, якою всі мають право користатися.

Тому ніхто і ніколи не перешкоджав жидам вклонятися святині своїй та шанувати її. До Стіни Плачу завжди за всяких політичних умов, за всяких урядів, з цілого світу з'їздилися жиди поплакати у цього матеріального свідка колишньої слави своєї, помолитися своєму Богові за сучасне й майбутнє. Звичай цей встановився, як здається, зараз же, як для жидів наступив вільний та невільний голус, себ-то розсіяння, — по сучасному еміграція, яка для них тягнеться вже майже дві тисячі літ. Уже з третього століття маються описи жидівського плачу у цієї стіни, і мрією кожного побожного жиди тепер, хоч на прикінці життя, помолитися на цьому місці, виплакати біля історичного мурі, а може й умерти в Єрусалимі на землі прадідів своїх.

Ніхто й ніколи не перешкоджав в цьому жидівським прочанам, не перешкоджають їм і зараз. Та було б таки зовсім дивним, коли б такі перешкоди з'явилися тепер, коли жидам у Палестині визнано «національне огнище», і коли мандат над країною належить англійській владі. А в тім перешкоди пайшлися саме тепер і повстали вони тому, що жидівські

прочане внесли до зовнішньої організації традиційного «плачу» певні зміни. Справляти свято «плачу» стали тепер не тільки прочане, але і тубільні палестинські жиди, що належать до «вогнища», установи, подібноі де в чому до держави, а скоріше до автономного самоуправування. Місцеві жиди, цілком природне, виявили намір виконувати свою традиційну церемонію з більшим комфортом з одного боку, і з більшим наподобленням синагогальної відправи, ніж то було раніше. Для того перед стіною на вулиці ставилися стільці, а щоби відділити чоловіків від жінок згідно синагогальним правилам поставили так само на вулиці параван.

Араби-мусульмати, власники мечеті Омара, а тому й Стіни Плачу, а також і цілої вулички, проти цього рішуче повстали, і особливо проти паравану. На їхню думку, умєбпованія — ознака власности, і в жидівських стільцях та паравані вони побачили бажання жидів проголосити Стіну Плачу та вуличку жидівською власністю. А в ритуальній відправі араби вбачали образу їхнім релігійним почуттям, бо творилася вона на території мечеті Омара.

Англійська адміністрація, діставши від арабів скаргу, стала по їх стороні. Мандат над Палестиною передано було Англії під умовою, що у всіх звичаях, правах і т. ін., які стосуються до святих місць у Палестині, буде заховано повний status quo ante, себ-то, що жадних змін з того, що було перед війною до цієї площини Єрусалимських взаємовідносин заведено не буде. Тому то англійська влада понеридла жидів, щоби вони не ставили паравана. Ті не послухалися, і англійські агенти явилися підчас відправи серед жидів і склали забрали злощасний параван. Не обійшлося звичайно без певного заколоту, бо жиди не давали.

Інцидент матиме свою догру в Лізі Націй, бо ж сїоністична екзекутива подала скаргу до сталого мандатного комітету при Лізі, де викладає цілу справу і просить, щоби жидам було дозволено творити свої молитви у Стіни Плачу в той спосіб, до якого вони звикли традиційно в свої молитвах. Одповідати перед комітетом мають англійці. Та яке б не було рішення сталого комітету, війни цього разу не буде, як то було в 1854 році через ключі. Але ніяке рішення не спричиниться до заспокоєння в Єрусалимі та до злагодження жидівсько-арабських відносин, бо інцидент із Стіною Плачу має за собою глибоке політичне заплля, яке складається з того, що місцеве арабське населення не може і не хоче замиритися з тим фактом, що на його батьківщині встановлено таку важливу чужезаціональну устакону, як жидівське «вогнище». Забудеться інцидент у Стіни Плачу, встане інший. Спокою у Палестині чекати годі.

* *
*

Князівський рекорд побив Іоан Ліхтенштейн, голова маленького князівства тої самої назви, одсвяткувавши 70 літ свого панування. В бурю великої війни ця держава, що примістилася між Тиродем і Швейцарією, врятувала себе тим, що проголосила себе нейтральною; після війни утрималася тому, що своє дипломатичне представництво передала Швейцарії. Німецька революція не одбилася на князівстві, в якому князь ще в 1868 році добровільно дав конституцію і цілий час погоджувався на її демократизацію. А своєму народові він був корисним шей тим, що будучи багатою людиною, мало що од нього вимагав, не жалючі одночасно і власних грошей на поліпшення економічного становища своєї держави, що містилася на 159 кв. кілом. і має 12.000 населення. Князеві Іоанові зараз 88 год., і його піддані мають надію, що побачать його на троні і столітнього.

Observer

З преси.

Емануїл Евен, видатний депутат паризький, колишній голова муніципальної Ради, що вже видрукував кілька цінних і цікавих статей, присвячених Україні, знову привертає увагу французького громадянства до нашої справи. В «Journal des Debats» з 16 листопада с. р. знаходимо уривки з його останньої статті:

«Як що росіяне противляться незалежності України та її відділенню, то це перш за все з причин порядку виключно політичного. Вони так звикли вважати ці краї за свою власність, що вони не здатні зрозуміти, що часи змінилися.

«Чи значить це, що росіяне і українці засуджені на вічну боротьбу? Ні. Дух порозуміння повинен виявитися з обох боків. Він зробить можливим встановлення відносин доброго сусідства по-між Україною і Росією. Незалежність України не повинна бути перешкодою для політичних і економічних зносин двох народів.

«Після ери заколотів, треба встановити мир, і мир тривалий на сході Європи. Цього замирення весь світ бажає. Воно дасть нарешті нам наблизитися до країн Сходу і до Чорного моря. Для зносин економічних, що їх організування в Європі од нас вимагає закон прогресу, — це замирення єсть конче потрібне.

«Отже, утворення незалежної України єсть один із стовпів цього майбутнього миру».

Хочемо сподіватися, що розумне й розважливе слово видатного політичного діяча прислужиться дійсному ознайомленню ширшого світу з українським питанням.

* *
*

Окупаційна влада ніяк не може вибити з України потрібного Москві збіжжя.

Таке становище не помалу турбує московських самодержців і вони виправили до Харькова самого Микояна, щоб залагодити цю справу.

«Торік у заготовлях по всьому Союзу, — зазначив на спеціальній нараді у Харькові високий московський достойник, — на 1 листопада Україна виносила 50 %, цього ж року Україна знизилася до 16 % всіх хлібних культур. Торік Україна на 1 листопада заготовила пшениці й жита близько 100 мільйонів пудів, а цього року — тільки 20 мільйонів пудів цих культур».

Промовисті цифри. Вони виразно показують, що не зважаючи на всі заходи, край не хоче і не може давати заїдам хліба.

Звісно, Москва з цим не мириться:

«Він (Микоян) підкреслив млявість хлібозаготівель на Україні. Далі п. Микоян сказав, що м'яве стягнення законтрактованого хліба цілком неприпустиме».

Од'їзжаючи, грізне начальство гостро наказало зробити все, а хліб з України видерти. І цього загострення здиральної кампанії союзний комісар вимагає од місцевої «влади» тоді, коли й сам визнає, що цього року на Україні:

«особливі труднощі — стихійне лихо, що спіткало найбагатішу с.-г. частину України, її степову смугу».

Далі сам він мусить признатися, що

«сприятливіший урожай в лісо-степовій смузі України не може повнотою відшкодувати лихо на півдні». (Комуніст» ч. 258 з 6. XI).

Отже московські грабіжники самі визнають, що Україні самій свого хліба не вистачає, і в той же самий час цинічно намагаються вивезти що можна із нашого краю.

* *
*

На нараді про те, як побороти це явище «цілком неприпустиме», як і годиться такій поважній нараді, було зібрано найвидатніших і найавторитетніших людей, що тримають у своїх руках сьогодні господарське життя України. Той же «Комуніст» ч. 258 з 6. XI подає їх прізвища.

«На нараді виступали із доповідями голова Вукоспілки — т. Генкін, голова Сільського Господаря — т. Одинцов, управитель української контори Союзхліба — т. Меламед та «заступник наркомфіна т. Арсон і голова Укр. Сеть. Банку — т. Богуцький».

Ці характерні прізвища ще раз нагадують, в чиїх руках сьогодні у нашому краю і сила і воля.

* *
*

Єсть на Київщині в Димерському районі село таке — Синяк. А село має над собою «шефа», та ще не аби якого, а «солідного, поважного: Київська 1-ша державна взуттєва фабрика».

«Шеф щирий і добрий: взяв він на увагу наближення зими, осінь, велику потребу селян у взутті й щедро прислав синяківцям з власного виробництва триста чобіт, саме триста чобіт, а не сто п'ятьдесят пар, бо всі чоботи пошито на праву ногу. І з чого це воно так вийшло.— ніяк не зрозумієш».

Подаючи цей сучасний совітський анекдот, один із тих, що з них складається усе життя господарське, «Прол. Пр.» ч. 257 з 3. XI не без веселого дотепу зауважує:

«Може своєрідний правий ухил?».

Лист селянина з Ставропільщини.

ХІІ.

Я багато цієї зими проїхав по городах СССР та України і ніде не почув ні від кого, щоб хто хвалив і довольний був совітською владою, всі голосно обурюються проти неї та проклинають, бо всі бідують не дай Бог як! Всі, не криючись, кажуть, що за совітської влади нема де заробити і нема в кого позичити, коли трапляється тобі біда. А кожний день — дай тай дай: — то продналог, другий раз якийсь доповнення, то самообложення, то подорожне, то за градобиття, го госстрах, знов допозитительний госстрах, та по рублів 2-3 на землеустройство з душі, отаких даєків 24 в год та ще й хліб в кого є яких скільки зайвих пудів то не держи в себе вдома, а відвези в государственний магазин, а за його тобі заплотять облигаціями, котрі кажуть поступлять в платіж аж 1929 року. Тепер ще видумали онде що: заганяють поголовно всіх у комууну! А один жидок у вагоні розслухався про оту мову тай каже: — Читайте, люди добрі, не нарікаймо ні на кого, бо це ми самі так схотіли: що ж ви собі думаєте, — ми одного царя віддали, а взяли тисячі царів, тай думаєте без додачі! Ні, товарищі, будем платити додачу, поки не обміняеш знов на одного царя. А то нажили їх тисячі та ще й хотять без додачі.

На що жиди, а й ті не довольні цією анахтемською владою; всі просять Бога — або війни, або повальної болезні, бо инчого виходу нема.

Я багато прожив, але ще хотів би прожити, щоб побачити, чим оця б... власть кінчиться! От, щоб так можна було б поїхати в ті сторони, де хотять такої свободи, здається, що як-би я розказав, то кожний повірив би, що воно за вигода збутися одного царя та нажити тисячі настоящих людоїдів; як в древній літературі Лазарь просився з пекельної муки, щоб випустили його і щоб він Лазарь міг піти і засвідечествовати братам, щоб і вони не попали в таке пекло, як оце ми попали. Попали і чорт его знає, як тепер розміняться, щоб знов мовляв той жид взяти одного царя, а віддати тисячі царів. Я часто обурююся на те, що сказано: нема власти не од Бога. Та невже Бог такий дурний, щоб таку дурацьку власть установляти! Хіба справді ті розбійники і мошельники до себе Бога прихилили, що їм поміг чесних людей побить, пограбувати і попользуватися їхнім добром і тепер, владіють чесними людьми, заставляють нести всю тяжесть налогів, а самі нічого не платять і пользуються всіма благами. А той, що молився, уповав на його святую волю, попав тепер у рабство до тих розбійників.

3 широкого світу

— Проблема ваги. — З Лондону повідомляють, що молодий англійський учений Тейт винайшов спосіб нейтралізувати земне тяготіння. Співробітники поважних лондонських газет проголошують, що вони на власні очі бачили в лабораторії металеву дощечку, яку Тейт підкидав у гору і яка залишалася висіти в повітрі без усякої підтримки. Для того, щоб земне тяготіння анулювати, з їх слів, не потрібно жадних складних апаратів. На підлозі лежала лише дошка з невідомого металу, на погляд подібного до алюмінія. Дощечка з того самого металу, поставлена над ним у повітрі на всякій височині, стоїть не падаючи доти, поки її не взяти звідти. Тейту, як він твердить, пощастило нейтралізувати земне тяготіння, позбавляючи тим ваги ту чи иншу річ.

— Як би я, каже він, знищив земне тяготіння, порушилася би ціла

Українське Мистецьке Товариство в Омескурі-

земля система взаємодії між річками. Я не знайшов нічого нового і нічого протилежного законам природи. Мені просто пощастило знайти нову силу, втворену відомими в науці елементами, яка нейтралізує тяготіння. Випадково, також пощастило з цих елементів скласти новий метал — без ваги. Секрет цього сплаву такий простий, що я не можу взяти на нього патент, бо зразу ж усі знатимуть, як його робити. Я не поспішаю поділитися моїм винаходом, бо спочатку хочу зважити, чи не буде він шкідливий для людства.

Винаходом Тейта зацікавився англійський уряд, маючи на оці, коли він виправдає себе, використати його для потреб англійської авіації. Зацікавилися ним також і професійні учені, ставлячися до нього скептично. Проф. Уайт сказав співробітникові «Daily Express'a» — «можливо, що Тейт справді винайшов новий спосіб нейтралізувати земне тяготіння, але можливо також, що він просто повторив те, що вже давно відомо науці, як скажемо електромагніт, що тримає в повітрі алюміній то-що. А в тім професійні учені часто не дооцінювали винаходів учених молодих, і чи не помиляються вони і на цей раз.

— С С С Р та папір. — Німецька статистика подас цікаві висліди урядової анкети про споживу паперу в різних державах (по-за Німеччиною) на одну людину. На першому місці, як то й треба було гадати стоять Сполучені Штати Північної Америки, де припадає взятого паперу 62 кілограми на одну людину в рік. За ними йдуть Англія, споживаючи по 37 кіл. на людину, за Англією чергою: Франція та Голандія по 20, Швейцарія, Швеція та Бельгія по 19, Італія — 8, Іспанія — 6 і т. д. На самому останньому місці стоїть єдина в світі соціалістична республіка совітів, що споживає для всього — для промислу і для освіти, — всього 3 кіл. на людину в рік. Три кіло в С С С Р проти 62 у Сполучених Штатах.

Ці дві цифри говорять про індустрію та освіту двох країн більше, ніж можна сказати в найбільшій книзі. Яка колосальна різниця між ними мусить бути в продукції газет, журналів, книжок то-що. А в тім большевики все ж змагаються довести світу, що вони сіль землі, а Москва — її пуп, початок і кінець, вершок людської культури. Мовчали б принаймні про ті три кілограми, а то самі ж дають ще ці цифри німецьким статистикам.

— **Комуністичний острів.** — Кільки літ тому назад одна із латинських республік південної Америки вирішила лікувати своїх комуністів в той спосіб, що послала їх на якийсь безлюдний острів, даючи їм все, аби вони там могли впорядкуватися як хочуть. Комуністи не витримували власних порядків, каюлися, і їх повертали назад. В аналогічний спосіб справляється з комуністами й італійська влада. Вона приділила для них безлюдний острів Понцо недалеко від Неаполя. Усе населення його, коли проминути адміністрацію та сторожу, складається з приклонників Москви. Живуть вони окремими колоніями, заводячи в них свої власні порядки. Життя їх тяжке, бо не можуть самі з собою замиритися: б'ються окремі люди, б'ються колонії одна з одною: сторожі постійно доводиться заспокоювати їх, бо наслідком бійки бувають ранені, ба навіть і мертві. Про каяття італійських комуністів однак не чути, а тому й повороту до буржуазної батьківщини їм немає.

— Найменша німецька держава Вальдек (56.000 душ населення, 1.055 кв. кілом. поверхні) приєднана імперською Радою до Прусії. Таким чином кількість німецьких держав зменшилася до 17.

— Дебати бельгійського парламенту в справі загальної амнії загрожують існуванню міністерства, ліберальні члени якого не згодні на помилування фламандських сепаратистів.

— До Парижу прибули португальські леґіонери, бувші учасники великої війни.

— Підчас недавніх американських виборів потерпів поразку соціалістичний депутат штату Вісконсін Віктор Берґер. Отже американський парламент не матиме ні одного депутата соціаліста.

— Виключено з французького парламенту 195 голосами проти 21 і при 360, що утрималися, альзаських автономістів Росе і Рікліна.

— 11 листопаду, день перемир'я, яким кінчилася велика війна, відсвятковано з великою урочистістю у всіх державах Антанті.

— Парламентські фракції меншостей польського сойму подали заяви про своє ухилення від святкування 10-річчя незалежності Польщі.

— Підписано шведсько-угорський торговельний договір.

— Нове португальське міністерство складено на чолі з полк. В. Фрейжас.

— Новообраний президент Спол. Штатів Гувер має відбути подорож до Південної Америки.

— В Кіото, в присутності уряду, дипломатичного корпусу і багатотисячного натовпу, що зібрався зо всіх кінців країни, відбулася коронація Японського імператорського подружжя.

— 10 листопаду в потязі помер був. московський прем'єр-міністр Трепов.

— Французька і німецька поліції пильно розслідують справу фальшованих векселів, в якій замішані Берлінське посольство ССРСР та брат комісара Литвинова.

— У Франції з огляду на великий врожай цукрового буряка сильно спали ціни на цукор.

— В Австрії відбулися святкування десятиліття заснування республіки.

— В Загребі заборонений фільм про життя і діяльність Степана Радича.

— З Копенгаги повідомляють, що д-р Андерс Фрус винайшов радикальні ліки проти рака.

— Московські большевицькі газети почали кампанію проти французького посла у Москві Ербета.

— Літературну Нобелівську премію присуджено французькому філософу А. Берісонові, фізичну за 1927 рік мюнхенському проф. Віляндові, фізичну за 1928 гетингенському проф. Віндаусові, хемичну за 1928 англійському проф. Річардсонові.

— Подався до демісії Естонський кабінет міністрів на чолі з Тенісоном.

— Німецькі демократи внесли до Рейхстагу пропозицію надати виборче право австрійським підданцям, що постійно проживають в Німеччині.

— Болгарські вибори для поновлення половини складу самоврядувань дали 240 тис. голосів за уряд і 200 тис. проти.

— Голандський уряд вніс до парламенту законопроект про приєднання до пакту Келлога.

— Сербський прем'єр Катомич заявив такі умови ліквідації сербохорватського конфлікту: організування міністерства національної єдності, переведення цим міністерством нових виборів, ревізія конституції і адміністраційної системи конституційним шляхом.

— Англійський торговельний баланс за жовтень ц. р. виказав значне підвищення: імпорт досяг 102.645.301 ф. ст., експорт — 64.312.636 ф. ст.

— Для збільшення кількості народин італійський уряд вносить законопроект про подвоєння податку на неодружених чоловіків в віці між 25 і 65 роками.

— Підрахунок шкоди, нанесеної вулканічним вибухом Етни такий: зруйновано 700 будівель, залито лавою 1.200 гект. родючої землі, 5.000 душ населення залишилися без покрівлі і без засобів, перервано залізничний шлях Месіна-Катан'я, для встановлення якого треба зробити обхід на кілька десятків кілометрів.

— 29 листопаду ціла Швеція має святкувати 70-річчя славної письменниці Сельми Лагерлеф, що є лауреаткою Нобелівської премії 1909 року і авторкою багатьох відомих творів в тім числі «Геста Берлінг», «Чудесна подорож Нільса Гольгерсона» і т. п.

— Близька сесія Ради Ліги Націй має зібратися 10. XII. ц. р. На черзі справ: питання про угорських оптантів, польсько-литовський конфлікт, проєкт контролі фабрикування зброї і т. в.

— В перший раз за 54 роки президентом бельгійського сенату обрано ліберала—Ман'єта. Досі всі президенти сенату належали до католицької партії.

— Англійський парламент висловив урядові довіря 326 голосами консерваторів проти 163 голосів лібералів і травайстів.

— Невідомі списали стіни Берлінського большевицького полпредства написами «Слава Троцькому», «геть Сталіна». Урядовці полпредства, що з відрами і щітками в руках змивали ці написи, стали посмішищем величезного натовпу глядачів.

— Американський уряд має видати нові обмеження в'їзду чужинців — емігрантів.

— На острові Суматрі горять нафтові копальні Сое-Сое.

— Підписано арбітражний договір між Америкою і Литвою.

— Відкрито нові повітряні лінії Рим-Барселона, Рим-Триполі.

— Турецькі політичні кола серйозно наміряються запровадити рівноправність жінок, які будуть користуватися, з певними обмеженнями, активним і пасивним виборчими правами.

— В Римі ратифіковано італо-сербський договір, 1924 року підписаний в Білгороді і 1925 року підписаний в Нетіно.

— Німецький посол в Римі Нейрат відмовився бути послом в Москві.

— На затопленому бурєю в Атлантичному океані великому англійському пароплаві «Вестріс» загинуло 69 пасажирів і 45 матросів. Більшість пасажирів і команди врятувалася на човнах підібраних надоспівшими на поміч другими пароплавами. Капітан «Вестріс» загинув геройською смертю на своєму посту. Очевидці, що врятувалися, розповідають жахливі речі про паніку на кораблі, що потопав і поїдання акулами тих, що падали до моря.

— Новосформований Пуанкаре поміркований республіканський кабінет міністрів одержав 330 голосами довіря у парламенті. Проти голосували соціалісти і комуністи (129 гол.), радикали втрималися в цілому (133 гол.).

Од Редакції.

Випускаємо це число подвійним. Наступне має вийти в неділю, 9 грудня.

Хроніка.

З великої України

— Всеукраїнський Інститут Книгознавства налагодив зв'язок з усіма країнами світу. Інститут одержує 60 закордонних фахових журналів й обмінюється виданнями з 150 закордонними науковими установами. («Пр. Пр.» ч. 258 з 4. XI).

— Всеукраїнська Асоціація Сходознавства улаштувала 17 листопаду урочисті збори з приводу 3-ліття свого існування. («Пр. Пр.» ч. 257 з 3. XI).

— Хемична термінологія. — Інститут Наукової Мови рецензує тепер словники економічний, ділової мови, математичний ч. III і музичний. В скорому часі мають вийти з друку — словник Щоголева й Паночіні. — Назви тварин безхребетних та Лоханька — Словник технічної термінології — ч. I. Текстиль. («Пр. Пр.» ч. 258 з 4. XI).

— Світська допомога голодаючим. — На останньому засіданню «Раднаркому» Чубарь заявив, що дано директиву вишукати 5 міль. карб. на допомогу голодаючим районам України. Ці директиви наказують тим районам України, де хліб уродився, зібрати 2 міль. карб. Решту 3 міль. проєктується взяти з будівельних фондів.

Окружні виконавчі комітети, яким була дана директива зібрати 2 міль., уже заявили, що зібрати цих грошей не в стані, бо крім

того уже обтяжені різними податками. («Комун.» ч. 257 з 3. XI).

— Дорогі гості. — На знак єдності «трудолюбивих» України й Московщини 7 листопаду приїхала до Харькова з Москви делегація робітників у складі 330 робітників. По клубах у Харкові відбулися товариські вечірки «смічки» робітників Москви й Харькова. Така «смічка» московських робітників із своїми товаришами в Харкові здебільшого тієї самої московської народности — звичайно не привела до «смічки» між українцями й москалями. Тим не менше ці гості, аж ледве не в чотири сотні душ, були для України напевно дуже «дорогі». («Изв.» ч. 261 з 10. XI).

— Скільки хліба забірають большевики з України. — Минулого року Україні большевики взяли 100 міль. пудів хліба або 50% усього зібраного ними хліба в цілому ССРСР. В цьому році, в наслідок голоду, на Україні большевики збрали усього 20 міль. пудів. («Комун.» ч. 258 з 6. XI).

— Тяжка криза. — На окружному з'їзді професійних спілок Харківщини секретарь ЦК і окружного комітету КПБУ заявив, що у большевиків не вистачає краму, відчуваються хиби у постачанні хліба робітництву і в постачанні промислової сировини, а також що в техніці, в якості та собівартості продукції большевики дуже відстають від капіталістичних держав. («Комун.» ч. 256 з 2. XI).

— Господарка по ко-
муністичному. — По вагонобудельних заводах великі нові вантажні вагони стоять часом сотками штук на запасових путях і по півтора місяця чекають поки на них поставлять номер. Це тоді як ті залізниці, для яких вагони будують, відчувають в них гостру потребу («Ізв.» ч. 258 з 2. XI).

— Українізація. — В Миколаїзі на засіданні секретарів партійних осередків виявилось, що резолюція, прийнята в свій час на пленумі окружного партійного комітету, про «зобов'язання партійного активу пройти повний курс на державних курсах українознавства» — більшість учасників засідання невідома. Обсід Миколаїва окружною комісією в справі українізації виявив, що по таких установах, як «Сільбанк», «Колгоспсекція», й ин. української мови майже не вживається. «Сільспілка» уживає мішаної мови. В партійному осередку Інституту Народньої Освіти по українськи говорять на закритих зборах, «щоб позапартійні не глузували». Миколаївський будинок освіти має 7.262 книжки, українських з них лише 950. Книгозбірня заводу «Марті» має 17.875 книжок, з них українських — 689. Клуб вантажників має 5.000 книжок, з них українських — 65. Центральна міська бібліотека, на решті, має 126.106 книжок, між якими є українських усього тільки 7.665.

— На Волині з 44 провірених установ із загальною кількістю службовців — 557 чол., наслідки перевірки були такі. 1-ої категорії — 122 чол., 2 категорії — 323 й 3-ої — 106. Отже на 5 році українізації 19% службовців зовсім не знають української мови, а 56% знають її недостатньо.

— В Херсоні в минулому році на курсах українознавства було записано 1.645 чол., до кінця року залишилося слухачів лише 1.104, на іспит з'явилося усього 646, з яких задовільно здали українську мову лише 151 — менше як 10%. На одному із заводів в Херсоні

почали були видавати «українізовану» газету. У першому її числі було кілька заміток по українськи, далі їх стало менше, тепер ця газета виходить цілком по московськи.

— В Ізюмі більшість установ провадить своє листування жакливою мовою. Навіть друковані постанови, афіші та ин. містять неприпустимі помилки.

— В Донецькому басейні на Хрустальській рудні на доклад завідуючих робітничими клубами, що робітники охоче читають українські книжки й тому потрібно їх набути більше, завідуючий культурним відділом вигукнув: — «Брудна! Ви нічого не розумієте. Непотрібні робітникам українські книжки, як я вам то кажу». («Комуніст» ч. 247 з 23. X).

— Дніпрельстан. — З огляду на те, що період допоміжних робіт на Дніпрельстані приходить до кінця й будівництво входить у фазу робіт основних, реорганізовано управління роботами. Чотири великі відділи — земельно-скельний, гідро-технічний, будівничий та електро-механічний об'єднується у два: гідро-технічний та електро-технічний. Перший відділ має будувати зачагу гідростанцію та шлюзи, а другий має забезпечувати будівництво потрібним механічним устаткуванням. («Комуніст» ч. 257 з 3. XI).

— Вагони-тепловози. В Одесі збудовано перший у всьому ССРС залізничний вагон-тепловоз, який працює безинномі сконструюваний Диренковим. Під час проби вагон в середньому робив швидкість 45 кілометрів на годину при максимальній швидкості 75 кілометрів. Вагон цей може тягнути 2 вагони й може без поповнення запасів бензину й води, робити перебіг в 1.000 кілометрів. Вода, охолоджуючи механізм, може, коли треба, нагрівати вагон. Коштує вагон 25 тисяч карб. Приспособлено його для санітарної служби на залізниці. В ньому крім місць для хворих є окрема кабінка для лікаря й

машинний відділ. Передбачається збудувати таких вагонів на Україні і — 36. («Комуніст» ч. 257 з 3. XI).

— **А б о р т и.** — Число зареєстрованих абортів на Україні рік у рік збільшується як абсолютно так і у відношенню до числа народжень. За останні лише два роки в містах України число абортів збільшилося з 44.379 до 77.560, а на селі з 105.269 до 167.528 — а всього по Україні з 155.908 до 245.088. На 100 половіт число абортів збільшилося з 13% до 20,5%. Легалізація більшовицькими абортів, як зазначає «Комуніст» — дала тільки «де-які» позитивні наслідки. Бо, за останній рік, відсоток жінок, що поступили до лікарень після невдалих абортів, дуже збільшився, особливо на селі. Наприклад, на 100 абортів нещасних випадків в місті припадає 24,4% — а на селі навіть 40%. Отже збільшення абортів уявляє собою велику загрозу народньому здоров'ю, не говорячи уже про зменшення народжень. «Комуніст» заявляє, що виникає потреба в рішучих заходах, в боротьбі з абортами. Можна було б подумати після такої заяви, що «Комуніст» тримається тої думки, що аборти може треба заборонити. Але ті «рішучі» засоби по «Комуністу» уявляються в «широкому розповсюдженню серед людности протизачаточних засобів, які біднішому населенню передбачається видавати безплатно». («Комуніст» ч. 258 з 6. XI).

— «Дикі» будинки в Харькові. — В центрі міста й на околицях у Харькові є багато т. зв. «диких» будинків, які не мають господаря або за смертю власників, або з причини перебування їх на еміґрації. Більшість це менші будинки, управляти якими місто відмовляється, й частину їх розбирається, частину ж продається. («Комуніст», ч. 258 з 4. XI).

Газетні звістки.

— Українська газета в Китаю. — З днем 1 жовтня 1928

року в місті Харьбі і почав виходити український тижневик «Далекий Схід». Як видно із заяви, тижневик цей буде понадпартійний, присвячений інформаційним, національним і культурним справам українців в Китаю: Адреса часопису є: «The Far East», 14, Bulvarny Prospect, Harbin, China.

Часопис друкується в друкарні одного американського щоденника («Нове Життя» ч. 44).

— Забито селячка. — В с. Гостра Могила в околицях Білої Церкви невідомі стрілом до вікна смертельно поранили сільчора Мочинського («За Свободу» ч. 259).

З ЖИТТЯ

укр. еміґрації

У Польщі

— Вступна лекція проф. О. Лотоцького по історії православних церков слов'янських на Теологічному відділі Варшавського Університету відбулася 22 листопада с. р.

В ЧЕХІІ.

— Доклад в лоні Істор.-Філол. Т-ва в Празі. — У вівторок 13 листопада на черговому засіданні Українського Історично-Філологічного Т-ва в Празі були заслухані і обговорені такі доклади: О. л. Шульгина — «Секрет впливу Ж. Ж. Руссо», Д. м. Чижевського — «Гетель і Наполеон».

— За кордонне Бюро Української Радикально-Демократичної (С. Ф.) Партії на першому своєму, після вакацій, засіданні, 14 листопада б. р., винесло з приводу біжучих подій такі резолюції:

1) Висловлюючи самий рішучий протест проти окупантського совітського уряду, який привів вдруге до голоду на Україні, Закордонне Бюро вирішило вжити

всіх можливих засобів для виявлення ситуації голодуючого населення і можливої йому допомоги як з боку українського громадянства, так і з боку міжнародних чинників.

II) З приводу атентату на польського генерального консула в Празі, доконаного українським емігрантом з Галичини, Закордонне Бюро висловлює свій рішучий осуд цьому акту, який до того був зроблений на гостинній Чеськословенській землі, що дала нам широке право азглю.

III) З приводу подій, які мали місце у Львові 1-го листопаду б. р., Закордонне Бюро, не входячи в детальний їх розгляд, за відсутністю точних даних, констатує, що українські просвітні та економічні установи були погромлені, і з приводу цього висловлює свій жал і своє обурення.

У Німеччині.

— В Українськiм Науковiм Інститутi в Берліні. — 16 листопаду с. р. відбулася лекція д-ра В. Залозецького на тему «Візантійська культура і її значіння для Руси-України».

У Румунії.

— Українське культурно-спортивне товариство «Буковина» в Букарешті, що згуртовує біля себе українських студентів місцевого університету та високих шкіл, з приводу Львівських подій винесло рішучий протест, який надіслало до укр. пресових органів.

— Розшукують. — Василь Степаненко розшукує п. п. Шестопалова Василя та Андрія Мізла. Проситься всіх, хто знає, де вони перебувають, подати їхні адреси до редакції «Тризуба».

— Йосипа Аненкова, що виїхав з Польщі до Франції в березні ц. р., розшукує дружина. Всіх хто має про нього відомості, проситься подати до редакції «Тризуба».

— Осипів Борис Володимирович (Usine de Beyrede par Sarraucolin A. T. C. Hautes Pyrénées) розшукує свого брата Миколу Осипова. Проситься людей, що знають, подати відомості.

З м і с т.

Париж, неділя, 25 листопаду 1928 року — ст. 1. — *** — ст. 2. — Черепин. «17 і 1,7» — ст. 5. — Г. Сірополко. Студентство на сов. Україні — ст. 10. — Український емігрант. «Може ли существовать изолированная Украина?» — ст. 14. — В. С. З життя й політики — ст. 19. — Observer. З міжнародного життя — ст. 24. З преси — ст. 29. — Лист селянина з Ставропольщини, XII. — ст. 31. — З широкого світу — ст. 31. — Хроніка. — З Великої України — ст. 36. Газетні звістки — ст. 38. — З життя укр. еміграції — ст. 38.

ТРІУМФ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНИ ЗА КОРДОНОМ

5-го грудня ц.р. вийде з друку збірник матеріалів закордонної opinii про подорож Українського Національного Хору по Європі і Америці під проводом проф. Олександра Кошиця.

Книжка буде пам'ятником світового тріумфу українського хорального мистецтва. Вона матиме понад 400 сторінок тексту українського і закордонного і міститиме фотографії та портрети.

Кожний свідомий українець повинен мати її у себе на столі. Передплачуйте негайно, бо з цілого накладу буде віддано на продаж тільки 400 примірників.

Ціна книжки з пересилкою: Франція — 50 фр., Америка — 2,50 ам. дол., Чехія — 70 к. ч., Польща — 20 зл. В других країнах — 2 ам. дол.

При купівлі не менше 10 примірників знижка 20%.

Замовлення і гроші просяться надсилати по адресі:

Mr. André TCHEKHIIVSKY, 5, Rue du Marché, Champigny sur Marne (France).

Книгарня «ТРИЗУБ»

одержала на склад календарі «Просвіта» і «Червона Калина» на 1929 рік.

Ціна кожного з них — 12 франків з пересилкою.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» («Tryzoub»). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.